

BORIS GOLEC*

Usoda soavtorja *Pisanic* Janeza Miheliča in prve samostojne zbirke slovenskih pregovorov

IZVLEČEK

Poudarek prispevka je na zadnjih dokumentiranih letih življenja Janeza Miheliča (1750–ne pred 1796), soavtorja prvega slovenskega pesniškega almanaha *Pisanice* in zbiratelja pregovorov. Njegovo rokopisno zbirko *Kraynski Pregovori*, prvo samostojno zbirko slovenskih pregovorov, poznamo samo iz poročila Miheličevega mentorja Marka Pohlina, v prispodobah pa pred tem o njej govorita tudi Miheličeva in Pohlinova pesem v *Pisanicah* (1779). Doslej ni bilo znano, da je Mihelič trpel za hudo preganjavico ter zato pri 40-ih izgubil službo župnika in dekana na Svibnem pri Radečah. Umaknil se je v južnotirolski škofiji Brixen in Trident, kjer je spet služboval kot duhovnik. Od leta 1796 se za njim izgubi vsaka sled. Njegovo zbirko pregovorov, za katero se je zanimal utemeljitelj slavistike Josef Dobrovský, je leta 1809 po posredovanju Jerneja Kopitarja na Gorenjskem zaman iskal Žiga Zois.

KLJUČNE BESEDE

Janez Mihelič, duhovnik, Svibno, Ljubljana, preganjavica, zbirka pregovorov *Kraynski Pregovori*, pesniški almanah *Pisanice*, Marko Pohlin, Južna Tirolska, Št. Jurij pod Kumom/Podkum

ABSTRACT

THE FATE OF THE CO-AUTHOR OF *PISANICE* JANEZ MIHELIČ AND OF THE FIRST INDEPENDENT COLLECTION OF SLOVENIAN PROVERBS

The article centres on the last documented years of Janez Mihelič (* 1750, † not before 1796), the co-author of the first Slovenian poetry almanac *Pisanice od lepeh umetnost* and collector of proverbs. The existence of the manuscript collection *Kraynski Pregovori*, the first independent collection of Slovenian proverbs, was merely acknowledged in the report written by Mihelič's mentor Marko Pohlin, and before that, it was metaphorically alluded to in the poem by Mihelič and Pohlin in *Pisanice* (1779). Until now, it has been an unknown fact that Mihelič suffered from severe paranoia, which cost him his positions as the parish priest and dean of Svibno near Radeče at the age of forty years. He retreated to the South Tyrolian dioceses of Brixen and Trento, where he returned to his service as priest. In 1796, every trace of him was lost. In 1809, Žiga Zois, prompted by Jernej Kopitar, tried in vain to locate Mihelič's collection of proverbs, which was also of interest to the founder of Slavic studies, Josef Dobrovský.

KEY WORDS

Janez Mihelič, priest, Svibno, Ljubljana, paranoia, collection of proverbs *Kraynski Pregovori*, poetry almanac *Pisanice*, Marko Pohlin, South Tyrol, Št. Jurij pod Kumom/Podkum

* prof. dr., znanstveni svetnik, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Ljubljana, Slovenija, boris.golec@zrc-sazu.si,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0367-0141>

Janez Mihelič (* 1750, Spodnja Dobrava pri Kropi, † ne pred 1796, neznanokje), duhovnik in pesnik iz Pohlinovega preporodnega kroga, je v biografskih geslih in drugi literaturi označen kot »nabiratelj pregovorov«,¹ »prvi zbiratelj slovenskih pregovorov«,² in določeneje kot avtor »prve samostojne zbirke slovenskih pregovorov«, ki »velja za izgubljeno«. ³ Znana je samo ena njegova slovenska pesem (in ena nemška),⁴ objavljena leta 1779 v prvem slovenskem pesniškem almanahu *Pisanice*, ki jo literarna zgodovina označuje kot elegijo o pregovorih in literarno poslanico Marku Pohlinu. Kot odgovor nanjo je Pohlin objavil pesem, s katero je Miheliču vrnil pohvalo z novim, še zgovornejšim panegirikom.⁵ Miheličeva izgubljena rokopisna zbirka zbranih pregovorov z naslovom *Kraynski Pregovori*, ki jo je avtor hranil pri sebi, je omenjena v Pohlinovi *Biblioteki Kranjske* (*Bibliotheca Carnioliae*), posthumno objavljeni leta 1803. Pohlin o avtorju govori še kot o župniku v Radečah, kar je bil Mihelič med letoma 1781 in 1788. Iskanje rokopisa, ki se ga je na željo Josefa Dobrovskega in s posredovanjem Jerneja Kopitarja leta 1809 lotil Žiga Zois, pa ni obrodilo sadov.⁶

Literarnega dela Janeza Miheliča se bomo v nadaljevanju samo dotaknili, saj je osrednji predmet naše obravnave vprašanje, zakaj sta njegova končna usoda in usoda njegove zbirke pregovorov do danes ostali neznanki. Do nedavnega je veljalo, da je zadnja vest o Miheliču iz leta 1792, ko je imel Pregljev beneficij pri ljubljanski stolnici in je tam domnevno tudi služboval.⁷ Literarni zgodovinarji očitno niso slutili, kaj se je z njim dogajalo leta 1790, ko je prenehal biti župnik in dekan na Svibnem pri Radečah, ter kakšne posledice je imelo to dogajanje za preostanek Miheličevega življenja.⁸

Pričujoči prispevek je razdeljen v tri dele. V prvem bomo Janeza Miheliča pospremili od

rojstva do spodletelega vrhunca poklicne kariere v 40. letu življenja, ko ni postal novomeški prošt. Pri tem se bomo posvetili predvsem manj osvetljenim vprašanjem: socialnemu izvoru, sorodstvu, ki ni bilo samo preprosto kmečko, saj je imel vsaj še dva brata duhovnika, in šolanju. Drugi, težiščni del bo natančneje obravnaval njegova zadnja dokumentirana leta, ko je zaradi psihičnih težav moral zapustiti mesto svibenskega župnika in dekana ter se podati na tuje, nato pa so se sledi za njim zabrisale. V dogajanju na začetku 90. let 18. stoletja leži ključ za razumevanje, zakaj konec življenja Janeza Miheliča in usoda njegove zbirke pregovorov še naprej ostajata zavita v temo. V tretjem delu se bomo ustavili še ob možni usodi Miheličeve do danes pogrešane zbirke *Kraynski pregovori*, katere iskanje je že pred več kot dvesto leti obtičalo v slepi ulici.

OD KMEČKE ZIBELKE DO SVIBENKEGA ŽUPNIKA IN DEKANA

O družinskem in socialnem ozadju Janeza Miheliča je bilo doslej znanega malo, ključna podatka o času in kraju rojstva pa zmotna oziroma nepopolna. France Kidrič je leta 1933 v *Slovenskem biografskem leksikonu* kot datum rojstva navedel 14. januar 1750 in kot rojstni kraj Dobravo pri Kropi (s pojasnilom, da je vas tedaj spadala še v župnijo Mošnje), v skladu z začetno prakso leksikona pa v biografsko geslo ni vključil podatkov o starših in socialnem izvoru.⁹ Njegove navedbe povzema tudi digitalna *Slovenska biografija*.¹⁰

Dobrava, kjer je Mihelič prišel na svet, dejansko ni eno samo naselje, ampak obstajajo tri Dobrave – Spodnja, Srednja (s sedežem župnije Dobrava) in Zgornja –, nanizane na plodni sončni planoti nad dolinama Lipnice in Save. Domoznanska literatura, tako *Krajevni leksikon Dravske banovine* (1937) kakor za njim *Krajevni leksikon Slovenije* (1968), je za Miheličev rodni kraj zmotno razglasila Zgornjo Dobravo,¹¹ *Wikipedija* pa ga postavlja na Srednjo Dobravo.¹² V resnici se je rodil na Spodnji Dobravi, v zaselku Pece, po domače pri Pecarju (od oštevilčenja hiš leta 1770 hišna št. 7).¹³ Na svet ni prišel 14. januarja, temveč

1 Kidrič, Mihelič Janez, str. 112.

2 Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva, str. 412; isti, *Dobrovský*, str. 176.

3 Stanonik, Pregovor, str. 276.

4 O doslej neznani nemški pesmi z akrostihom, nastali leta 1788 in posvečeni novoimenovanemu prvemu ljubljanskemu nadškofu Mihaelu Brigidu, gl. v nadaljevanju.

5 O tem zlasti: Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 422–425; Gspan, *Cvetnik*, str. 292–295.

6 Kidrič, Mihelič Janez, str. 113; isti, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 412–413.

7 Kidrič, Mihelič Janez, str. 112; isti, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 263. Po Kidriču naj bi umrl okoli leta 1793 (prav tam, str. 350).

8 Miheličevih zadnjih let sem se leta 2020 dotaknil v monografiji o dvorcu Podšentjur (Golec, *Slovenska posebnost*, str. 221–223).

9 Kidrič, Mihelič Janez, str. 112.

10 <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi365368/>

11 *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 544; *Krajevni leksikon Slovenije I*, str. 292. – Razloga za pomoti sta najbrž ta, da je priimek Mihelič pozneje živel na Zgornji Dobravi in da je sedež župnije na Srednji Dobravi.

12 Geslo Mihelič Janez (https://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Miheli%C4%8D).

13 Hišna številka 7 je prvič izpričana ob smrti njegovega očeta Valentina 10. junija 1772 (NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, M 1771–1785, fol. 2v).

Pecarjeva domačija na Spodnji Dobravi, kjer se je Janez Mihelič rodil (foto: B. Golec, marec 2020).

14. junija 1750, deset dni pred praznikom svojega godovnega zavetnika Janeza Krstnika.¹⁴ Kot rojstni kraj so v krstni matici navedene Pece (*ex* *Pez*), rojstna ura deveta zjutraj, imeni staršev pa Valentin in Uršula Mihelič (*Mihelitsch*). Novorojenca je istega dne v Mošnjah krstil subsidiar Jernej Zevnik (*Seunig*), botrovala sta mu Luka Košir in Mina Benko (*Wenkula*) v navzočnosti prič Uršule Justin in Mine Fajfar.¹⁵

Bodoči duhovnik Janez Mihelič je odrasčal na trdni celi hubi (kmetiji), podložni gospodstvu Radovljica,¹⁶ kjer je oče Valentin (1699–1772), ki se je tu že rodil,¹⁷ gospodaril vsaj od smrti svojega očeta Janeza Miheliča (1742),¹⁸ če ne že od poro-

ke dobrih deset let prej. Oba Valentinova starša sta se pisala Mihelič, pri čemer se je oče, prav tako doma z Dobrave, priženil k materi v Pece.¹⁹ Priimek Mihelič je sicer na Dobravi, kolikor je znano, prvič izpričan v radovljiškem urbarju leta 1579, ko je na tamkajšnji celi hubi gospodaril Jakob Mihelič.²⁰

Janezov oče Valentin Mihelič je približno deset let mlajšo ženo Uršulo Papler (ok. 1708–1777) našel v bližnji Češnjici pri Kropi, sosednji vasi onstran doline potoka Lipnica, ki je tedaj spadala v obsežno župnijo Šmartin pri Kranju. V oddaljenem Šmartinu sta se Valentin in Uršula 29. januarja 1731 tudi poročila.²¹ V naslednjih 21 letih se

14 Kot Janez Krstnik se v virih pojavlja izjemoma, tako med letoma 1772 in 1775 ob kleriških posvečenjih v ordinacijskih protokolih ljubljanske škofije (Volčjak, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824*. 2. del: 1761–1824, str. 77, 81, 85 in 87). Sam se je s polnim imenom podpisal redko, tako na primer pod prošnjo za podelitev župnije Svibno leta 1788: »Johann B. Mihelitsch« (NŠAL, NŠAL 2, ŠAL 2, Spisi, fasc. 40, Nastavitve duhovnikov 1788, št. 31, 16. 5. 1788), sicer pa vedno le kot Johann.

15 NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, R 1731–1753, pag. 284.

16 Valentina Miheliča so v urbarju in terezijanskem katastru iz neznanega razloga, očitno administrativne narave, vodili pod zaselkom Mišače: SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 246, N 282, No. 7, reparticijski izveček, s. d., urad Dobrava, vas Mišače; SI AS 1074, Zbirka urbarjev, II/17u, štiftni register gospodstva Radovljica 1750–1754, urad Dobrava, vas Mišače.

17 Valentina, sina Janeza in Helene Mihelič, so krstili 12. februarja 1699. Kot kraj rojstva je v mošnjiški krstni matici navedena Dobravica (*ex* *Dobraveza*), kot je z alternativnim imenom večkrat navedena Spodnja Dobrava. Trije priimki botrov in prič, po takratnem običaju sosedov, so enaki kot pri krstu sina Janeza Krstnika 51 let pozneje: Benko, Fajfar in Justin. NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, R 1679–1703, pag. 220. O času Valentinove smrti gl. op. 13.

18 Janez Mihelič z Dobrave (*ex* *Dobrava*) je bil pokopan 9. marca 1742, mrliška knjiga pa pušča prazen prostor za

navedbo starosti; ženo Heleno s Pec (*ex* *Pez*), staro okoli 70 let, so k večnemu počitku položili 12. januarja 1750 (prav tam, M 1735–1762, fol. 26v in 48v), pet mesecev pred rojstvom vnuka Janeza.

19 Starša sta se poročila 3. februarja 1697, pri očetu Janezu je naveden samo kraj (*ex* *Dobraua*), pri materi Heleni doma iz Pec (*ex* *Peizze*) pa še očetovo ime Jurij Mihelič (prav tam, P 1649–1756, fol. 43v).

20 SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, brez signature, urbar gospodstva Radovljica 1579, pag. 206.

21 V šmartinski poročni matični knjigi je poleg imen mladoporočencev in prič, Jurija Rozmana in Valentina Paplerja, naveden samo kraj Češnjica (*In Zhefsenzha*). Čigava hči je bila Uršula Papler, ni mogoče reči s popolno gotovostjo. Terezijansko ljudsko štetje ji leta 1754 daje 50 let (*Gorenjske družine*, str. 408), kar pomeni da bi se rodila leta 1714 in šla k poroki pri 17-ih, ob smrti 25. aprila 1777 pa so njeni domači navedli starost 69 let (NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, M 1771–1785, fol. 9v), glede na katero bi bila rojena leta 1708. V tem času so se na Češnjici rojevali samo otroci Andreja in Jere Papler: Matevž (kršč. 10. 9. 1706), Neža (kršč. 31. 10. 1710) in Franc (kršč. 2. 10. 1713) (NŠAL, ŽA Kranj-Šmartin, Matične knjige, R 1699–1720, fol. 68r, 105v in 132r). Zaradi neprimerno večje bližine so enega otroka tega para, Heleno, 26. aprila 1708 krstili v Kropi (NŠAL, ŽA Kropa, Matične knjige, R 1704–1714, fol. 59r); namesto kraja rojstva je v krstni matici navedeno le, da je krščenka iz šmartinske župnije, navzoči prič pa

je zakoncema v Pecah na Spodnji Dobravi rodilo dvanajst otrok. Janez je bil predzadnji, a v družini dejansko Benjamin, saj je najmlajši otrok umrl v zgodnjem otroštvu.²² Ob terezijanskem ljudskem štetju leta 1754 so doma živeli še štirje, dve odraščajoči dekleti in dva fanta. Štirje ali pet jih je umrlo prej, vsi v otroških letih, trije fantje, ki jih bomo še srečali, pa so medtem že odšli zdoma, in sicer vsi v šole. Mošenjski župnik je tako v Mihelečevi družini popisal šest oseb: 60-letnega očeta Valentina (dejansko starega 55 let), 50-letno mater Uršulo, 8-letnega (v resnici 9-letnega) Matijo, našega 3-letnega Janeza (starega 4 leta), 16-letno Marijo (v resnici 18-letnico) in 14-letno Elizabeto (dejansko staro 16 let).²³

Po vsem sodeč je bil za naslednika na kmetiji predviden Matija, o katerem pa je omemba ob ljudskem štetju zadnji znani podatek. Ker ga v mošenjskih in poznejših dobravskih poročnih in mrljskih maticah pogrešamo, je zelo verjetno umrl v časovnem razponu 1762–1771, za katerega ni ohranjena mrljska knjiga župnije Mošnje.²⁴ Miheličeva kmetija je v vsakem primeru ostala brez moškega naslednika, zato se je po smrti 73-letnega očeta Valentina († 1772) skupaj s svojo mlado družino k ovdovali materi Uršuli († 1777)²⁵

pozneje srečamo tudi kot botra pri zadnjem Paplerjevem otroku. Morda je Valentin Papler, prav tako iz šmartinske župnije in krščen v Kropi 27. januarja 1710 kot sin Mihaela in Marjete, istoveten z Valentinom, ki je šel leta 1731 za poročno pričo Uršuli Papler, svoji sestri ali sorodnici; krstna botra sta pri njem ista kot pri Heleni (prav tam, fol. 108v). Uršula Papler, poročena Mihelič, je bila torej bodisi krščena v neki drugi župniji, vendar ne v Mošnjah (prim. NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, R 1703–1730), bodisi je vpis njenega krsta izostal.

- 22 Pri krstih in pokopih Miheličevih otrok je bivališče izmenično navedeno kot Dobrava in kot Pece (ex *Pezah*, ex *Peezh*, ex *Pez*, ex *Pezh*). Otroci so si sledili takole: 1) Gašper, poznejši duhovnik, rojen 31. 12. 1731 in krščen 1. 1. 1732, 2) Jurij, krščen 1. 4. 1733, najbrž umrl v času vrzeli v mrljskih maticah (med 4. 2. 1733 in 4. 1. 1735), 3) Ignac, poznejši študent, rojen in krščen 5. 7. 1734, 4) Marija, rojena in krščena 15. 10. 1736, še živeča doma ob ljudskem štetju 1754, 5) Elizabeta, krščena 5. 11. 1738, še bivajoča doma ob ljudskem štetju 1754, poročena 7. 1. 1768 z Antonom Stritihom, 6) Valentin, rojen in krščen 11. 2. 1741, pokopan 16. 12. 1746, 7) Blaž, poznejši duhovnik, rojen in krščen 27. 1. 1743, 8) Matija, rojen 5. 2. 1745 in krščen naslednji dan, še izpričan doma ob ljudskem štetju 1754, 9) Nikolaj, rojen 3. 12. 1746 in krščen naslednji dan, pokopan 13. 9. 1747, 10) Marjeta, krščena 3. 7. 1748, pokopana 20. 8. 1749, 11) Janez Krstnik, bodoči duhovnik in pesnik, rojen in krščen 14. 6. 1750, 12) Marija, rojena 26. 6. 1752 in krščena naslednji dan, pokopana 3. 9. 1753. NŠAL, ŽA Mošnje, R 1731–1753, pag. 12, 25, 42, 79, 114, 153–154, 183, 208, 233, 254, 284 in 314; M 1735–1762, fol. 38v, 40v, 47r in 60r; P 1757–1771, fol. 11v.

23 *Gorenjske družine*, str. 408.

24 NŠAL, ŽA Mošnje, M 1735–1762, M 1771–1785, P 1757–1771, P 1771–1785; ŽA Dobrava, Ind M 1788–1812, M 1788–1812, M 1812–1839, M 1840–1895.

25 Valentin Mihelič je umrl 10. junija 1772, Uršula pa 27.

vrnila hči Elizabeta, omožena z Antonom Stritihom v Ljubnem v sosednji župniji Podbrezje. Nemara je izguba brata Matije sploh spodbudila Elizabetino razmeroma pozno poroko pri 30-ih (1768).²⁶ Njena dve leti starejša sestra Marija je ostala samska in umrla dve desetletji pozneje kot župnijska gospodinja pri bratu Janezu v Radečah (1787).²⁷

V letih, ko je Janez Mihelič zaključeval bogoslovni študij in postal duhovnik, je torej izgubil oba starša, na njegovem rodnem domu pa so zagospodarili Stritih, sestrina družina. Z njo je bil, kot bomo videli, tesno povezan prek dveh nečakov in nečakinje, ki so mu tako kot sestra Marija sledili na Dolenjsko, v kraje pod Kumom.

V zvezi z Miheličevim rodnim okoljem ni mogoče prezreti, da so ga nekateri sodobniki imeli za Kroparja, čeprav se je rodil v sosednji mošenjski župniji. Pohlin je v Biteški pesmi, napisani kot odgovor na Miheličevo elegijo in objavljeni v *Pisanicah* (1779), uvodoma opisoval gorenjsko žeb-ljarsko okolje, od koder je prišel Miheličev glas »iz hribov gorenskeh«,²⁸ v svoji *Biblioteki Kranjske* (*Bibliotheca Carnioliae*) pa je Janeza Miheliča določno označil kot Kroparja.²⁹ Še več, Zois je neodvisno od tega podatka, ki ga tedaj še ni poznal – o tem več v nadaljevanju –, leta 1809 dal iskati Miheličevo pogrešano rokopisno zbirko pregovorov v Kropi.³⁰ Dobravsko kmečko okolje je v resnici povsem drugačen, drug svet kakor Kropa, tako da se gruntarski sin s Spodnje Dobreve v Ljubljani nikakor ne bi predstavljal kot Kropar. Vendar povezovanje s Kropo v Miheličevem primeru ne more biti zgolj pomota. S kroparskim okoljem je moral biti dejansko tesneje povezan. Kot logično se ponuja sklepanje, da je morda tam dobival

aprila 1777 (NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, M 1771–1785, fol. 2v in 9v). Mošenjska mrljska matica daje Valentinu 79 let in 4 mesece, kar je šest let preveč (gl. op. 17), Uršuli pa 69 let.

26 Anton Stritih iz Ljubnega in Elizabeta Mihelič z Dobrave sta se poročila 7. februarja 1768 v Mošnjah, Anton kot sin že pokojnega Jurija Stritih in Elizabeta kot hči še živečega Valentina Miheliča (NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, P 1757–1771, pag. 170). Prvi trije otroci so se jima med letoma 1768 in 1772 rodili še v Ljubnem (NŠAL, ŽA Podbrezje, Matične knjige, R 1758–1771, fol. 56v in 63v; R za Ljubno 1770–1775, fol. 71v), pred rojstvom četrtega pa se je družina preselila na Spodnjo Dobravo, kjer so med letoma 1774 in 1777 prišli na svet še trije sinovi (NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, R 1771–1785, fol. 19, 25, 32).

27 Radeška mrljska knjiga ji ob smrti 26. junija 1787 daje 53 let, kar je dve leti preveč (NŠAL, ŽA Radeče, Matične knjige, M 1784–1803, fol. 30).

28 Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 22–25.

29 Pohlin, *Bibliotheca Carnioliae* – Faksimile, str. 380. Na Pohlinovo pomoto je prvi opozoril F. Ilešič (Ilešič, *Kompendenti*, str. 22).

30 Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 412.

začetni pouk pred vstopom v latinsko gimnazijo, bodisi od duhovnika bodisi od koga drugega. Do Kroke je imel ne nazadnje bliže kakor do domačega župnijskega središča v Mošnjah na drugi strani Save. Še več, morda je v Kroki v mladosti več let preživel pri kakih sorodnikih ali znancih.

Posebno pozornost zasluži spoznanje, da Janez ni bil prvi in edini, ampak nič manj kot četrti sin, ki so ga starši poslali študirat, pri čemer so trije postali duhovniki. Da gre res za brate, dokazujejo podatki o župniji izvora, izpričana starost ter čas šolanja in kleriških posvečenj. Nihče od njih sicer ni naredil posebej bleščeče kariere, še najvišje, do mesta dekana, se je povzpел Janez. Prvi je šel v šole prvorojenec Gašper (1731–ne pred 1763, neznanokje), ki je po ljubljanski jezuitski gimnaziji obiskoval višje jezuitske študije v Gradcu in Ljubljani³¹ ter bil med letoma 1757 in 1761 posvečen v duhovnika, najverjetneje v Ljubljani.³² Leta 1761 ga srečamo v službi sacelana, grajskega duhovnika, na gradu Turn pri Črnomlju in dve leti zatem, 1763, kot vzgojitelja otrok žumberškega glavarja na novem gradu v Žumberku,³³ nato

pa se za njim izgubi vsaka sled razen zaznambe v kongregacijski knjigi Marije Vnebovzete, da je umrl, po vsem sodeč še mlad.³⁴ Ne vemo, kako je bil povezan z 18 let mlajšim bratom Janezom. Ni izključeno, da je Janez del slovenskih pregovorov, ki so po njegovih lastnih besedah deloma izvirali z Dolenjskega,³⁵ dobil med počitniškimi obiski pri bratu oziroma na poti k njemu in nazaj, če je Gašper tedaj še živel. Še več, Gašper Mihelič je bil na jezuitski gimnaziji sošolec Antona Feliksa Deva (1732–1786),³⁶ poznejšega pesnika ter glavnega avtorja in urednika *Pisanic*,³⁷ v katerih prvem zvezku je Janez Mihelič leta 1779 objavil svojo edino znano slovensko pesem.

Drugi brat Ignac (1734–ne pred 1754) je izpričan samo kot ljubljanski gimnazijec do zadnjega, šestega letnika, retorike, ko mu je bilo 20 let.³⁸ Gotovo so tudi njemu namenili duhovniški stan, a iz neznanega razloga najverjetneje nikoli ni bil posvečen.³⁹

31 Gašperja Miheliča najprej srečamo leta 1749 med novimi člani ljubljanske jezuitske kongregacije Marije Vnebovzete (*Caspar. Michelitsch*) kot petošolca (*Poëta*), zraven pa pripis, da je postal duhovnik (SI AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, pag. 684). Naslednje leto, 1750, ga v zadnjem gimnazijskem razredu, na retoriki, najdemo v Gradcu, kjer je šolanje še tri leta nadaljeval na višjih jezuitskih študijih – 1751 na študijski stopnji logika, 1752 na fiziki in 1753 na metafiziki – in je v univerzitetni matriki vsakokrat označen kot Kranjec, doma z Dobrave, preprostega rodu (*Carniolus, Dobraviensis, Plebejus*) (Andritsch, *Die Matrikeln der Universität Graz*, str. 221, 356, 365 in 375). Kazuistiko je nato poslušal v Ljubljani; ob ljudskem štetju spomladi 1754 je namreč izpričan kot 22-letni kazuist in domači učitelj, inštruktor (*instructor casista*), v vicedomskem dvorcu (*die Burg*) pri družini Andreja (pl.) Novaka, knjigovodje bankalne administracije za Kranjsko (*Ljubljanske družine*, str. 23; prim. Golec, Terezijansko ljudsko štetje, str. 19).

32 V Ljubljani je 13. septembra 1753 prejel tonzuro in prve štiri kleriške redove, subdiakon pa 29. marca 1755 na mizni naslov posesti Andreja Zupanca v vrednosti 3000 goldinarjev (*ad titulum fundorum exemptorum, Andree Supanz, valoris 3.000 florenos*), pri čemer je obakrat označen kot Mošnjčan (*Möschnachensis*) (Volčjak, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. I. del: 1711–1756*, str. 199 in 204). Listino o podelitvi miznega naslova je Zupanc izdal na naslov svojega mlina in drugih svobodniških zemljišč 16. septembra 1754 v Radovljici (NŠAL I, ŠAL I, fasc. 45/2, Titulus mensae 1751–1760, 1754, 16. 9. 1754). Diakonsko posvečenje je Mihelič dobil s privoljenjem ljubljanskega škofa 17. decembra 1757 v Gorici (Volčjak, *Ordinacijska protokola goriške nadškofije 1750–1824. I. del: 1750–1764*, str. 120). Ker v goriškem ordinacijskem protokolu ni zapisa o mašniškem posvečenju, mu ga je gotovo podelil njegov krajevni škof, vendar ljubljanski ordinacijski protokol ni ohranjen ravno za čas od 1. novembra 1756 do 14. februarja 1761.

33 Volčjak, *Vizitacijski zapisniki*, str. 153 in 348.

34 Pri njegovem vpisu leta 1749 v ljubljansko kongregacijsko knjigo Marije Vnebovzete je časovno nedoločljiv pripis, da je umrl in da je bil duhovnik (SI AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, pag. 684). Po letu 1763 njegovega imena ni v nobenem vizitacijskem zapisniku kranjskih arhidiaconatov (prim. Volčjak, *Vizitacijski zapisniki*), vsekakor ga leta 1771 ni bilo več v župniji Žumberk (prav tam, str. 786–788). Prav tako ga ne najdemo v vizitacijah savinjskega arhidiaconata (Ožinger, *Vizitacijski zapisniki*). Leta 1788 ga ni bilo med duhovniki ljubljanske nadškofije (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 275), malo prej v veliki meri izenačene z deželnimi mejami Kranjske.

35 O zbranih pregovorih v svoji Milni pesmi pravi: »na Gorenškem so te, te na Dolenskem doma« (po objavi v: Gspan, *Cvetnik*, str. 221).

36 V kongregacijski knjigi Marije Vnebovzete je Dev (*Anton Dev*) leta 1749 enako kot Gašper Mihelič vpisan kot petošolec (SI AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, kongregacijska knjiga Marije Vnebovzete, pag. 662).

37 Kidrič, *Dev Feliks*, str. 130–131.

38 V kongregacijski knjigi Marije Vnebovzete je Ignac Mihelič (*Michelitsch Ign.*) vpisan leta 1753, ko je obiskoval predzadnji razred, poetiko (SI AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, pag. 685). Tako kot za druge člane iz tega časa ni navedeno, od kod je izviral. Da gre za enega od bratov s Spodnje Dobrave, je mogoče skleniti na podlagi dejstva, da leta 1734 rojenega Ignaca pozneje v domačih krajih pogrešamo in da mu terezijansko ljudsko štetje leta 1754 daje 20 let. Tedaj je bil v Ljubljani v zadnjem razredu gimnazije, na retoriki, in je prebival pri družini tiskarja Adama Friderika Reicharda, kjer se je preživljal kot inštruktor njegovega 13-letnega sina gimnazijca (*instructor dominus Ignatius Michelitsch rethor*) (*Ljubljanske družine*, str. 87).

39 V kongregacijski knjigi Marije Vnebovzete pogrešamo poznejši pripis, da bi postal duhovnik (AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, pag. 685). Njegovega imena prav tako ni med posvečenimi kleriki v Ljubljani in Gorici, obstaja pa teoretična možnost, da bi vse kleriške redove prejel v Ljubljani med letoma 1756 in 1761, za katera ni ohranjen ordinacijski protokol (prim. Volčjak, *Ordinacijska protokola goriške nadškofije 1750–1824. I. del: 1750–1764*; isti, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. I. del:*

Samo za tretjega, od Janeza sedem let starejšega brata Blaža (1743–1784), vemo, kje se je njegova življenjska pot iztekla. Ob ljudskem štetju 1754, ko mu je bilo dobrih 11 let, ga ne zasledimo več pri starših,⁴⁰ vendar (še) ne v Ljubljani, kjer sta tedaj študirala starejša brata Gašper in Ignac,⁴¹ ampak se je nekje pripravljaj na latinske šole. Skoraj brez dvoma je tudi Blaž obiskoval jezuitsko gimnazijo v Ljubljani,⁴² kjer je nato prejel vse kleriške redove do mašniškega posvečenja leta 1769.⁴³ Ni znano, kje je služboval do začetka leta 1776, ko je postal vikar novoustanovljene hribovske župnije Sv. Florijan ob Boču na Štajerskem. Tam je osem let pozneje kot župnik tudi umrl, star šele 41 let.⁴⁴ Ni naključje, da se je njegova župnija odcepila od župnije Rogatec,⁴⁵ kjer je svoje prvo duhovniško mesto, službo beneficiata in kaplana, leta 1777 nastopil naš Janez, vsekakor na Blažovo priporočilo. Nato sta brata štiri leta, do Janezovega odhoda v Radeče, službovala v sosednjih župnijah.

Janez Mihelič je torej imel dva starejša brata duhovnika. Ko je leta 1764 pri 14-ih prišel na ljub-

ljansko jezuitsko gimnazijo, v deželni prestolnici ni bil brez znanstev – tam je tedaj zelo verjetno študiral tudi brat Blaž. Upravičeno lahko sklepamo, da se je, če ni bil konviktor ali alumen jezuitskega seminarja, preživljal z inštrukcijami ter stanoval pri eni ali več družinah svojih učencev, tako kot ob ljudskem štetju 1754 brata Gašper in Ignac.⁴⁶ Vseh šest gimnazijskih razredov je med letoma 1764 in 1770 opravil na jezuitski gimnaziji v Ljubljani, kjer je v katalogih naveden kot človek preprostega rodu, doma s Kranjskega, z Dobrave (*Plebeius Carniolus Dobraviens*). Vsakič je dosegel najboljši uspeh (*Ratio progressus: ima*), razen v zadnjem, retoričnem razredu, ko so ga po uspehu uvrstili eno stopnjo nižje (*2da*). Vsa leta se je izkazoval tudi z lepim vedenjem (*Ratio morum: Bona*).⁴⁷ Kot razberemo iz njegove karakteristike iz leta 1788,⁴⁸ je celoten nadaljnji študij absolviral v Ljubljani: moralno in pastoralno teologijo, dogmatiko, hermenevtiko, patrologijo, kanonsko pravo in cerkveno zgodovino, vse z odliko (*semper primam classem cum eminentia*).⁴⁹ Samo deloma ohranjeni katalogi višjih jezuitskih študijev sicer razkrivajo, da je filozofijo (1771) končal z uspehom tretje stopnje (*Profectus in litteris Classis: 3*) in z zelo lepim vedenjem (*Mores: Valde boni*), moralno teologijo (1773) pa z uspehom druge stopnje in odličnim vedenjem (*Optimi*). Kot študent filozofije je naveden kot Kranjec in Mošnjčan (*Mösch-nachensi*), kot moralni teolog pa že kot klerik s prejetimi nižjimi kleriškimi redovi (*Minorista*) in pomotoma kot Kranjec iz Dupelj (*Duplakens*).⁵⁰

Tonzuro in prve štiri redove je prejel leto poprej, 9. decembra 1772, od škofa Karla Janeza Herbersteina, nato 8. marca 1774 subdiakonsko posvečenje, 1. aprila 1775 diakonsko in 23. septembra istega leta mašniško.⁵¹ Ordinacijski protokol ga vsakič označuje po župnijski pripadnosti, kot Mošnjčana, ob subdiakonskem posvečenju pa izvemo, da so mu mizni naslov podelili podložniki Velesovega (*ad titulum subditorum Michel-stätensium*),⁵² gospostva dominikank. V rokopi-

1711–1756; isti, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824*. 2. del: 1761–1824).

40 Gorenjske družine, str. 408.

41 Ljubljanske družine, str. 23 in 87.

42 Evidence dijakov ljubljanske jezuitske gimnazije so za ta čas nepopolne. V gimnazijskih katalogih, ki se začnajo leta 1764, njegovega imena ni (SI AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek, šk. 66, lit. S, No. 4, Vol. 1, katalog ljubljanske gimnazije za leto 1764), katalog alumnov in konviktorjev jezuitskega kolegija pa preneha že z letom 1739 (*Ljubljanski klasiki*, str. 43). V kongregacijski knjigi Marije Vnebovzete se vpisi novosprijetih članov končajo leta 1762, ko je bil Blaž 19-letnik in bi že lahko obiskoval peti ali šesti razred gimnazije, v katerih so pristopali novi člani (SI AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, pag. 685–686). Pogrešamo ga tudi med dijaki in absolventi frančiškanske gimnazije v Novem mestu (SI AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek, šk. 66, lit. S, No. 4, Vol. 1, katalog novomeške gimnazije 1764; Dodič, *Absolventi novomeške gimnazije*, str. 400–401) in med učenci latinske šole v Rušah (Mlinarič, *Seznam imen*, str. 245–246).

43 Tonzuro in štiri nižje redove je prejel 20. decembra 1766, subdiakon 9. decembra 1767 skupaj z miznim naslovom Lazarinijevega gospostva Jablanica (pri Ilirski Bistrici), diakon 10. decembra 1768, prezbiterat (mašniško posvečenje) pa 15. decembra 1769; v ordinacijskem protokolu je vsakokrat označen kot Mošnjčan (*Carniolus Mösch-nachensis*) (Volčjak, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824*. 2. del: 1761–1824, str. 58, 61, 64 in 68). Listina o podelitvi miznega naslova je bila izdana 24. marca 1767 v Jablanici, kot izhaja iz potrdila nadzornika mestne blagajne Antona Ekla, da jo je leta 1818 dobil od škofijskega ordinariata (NSAL 1, ŠAL 1, fasc. 45/3, *Titulus mensae 1761–1770*, 1767, 26. 3. 1818).

44 Za vikarja v Sv. Florijanu ob Boču je bil umeščen 1. januarja 1776 (Orožen, *Das dekanat Rohitsch*, str. 302). Umrl je kot župnik 7. septembra 1784 za jetiko, po mrliški knjigi star 44 let (NSAM, Župnija Sv. Florijan ob Boču, M 1776–1794, fol. 13), v resnici pa v 42. letu starosti.

45 Orožen, *Das Dekanat Rohitsch*, str. 300.

46 Gl. op. 31 in 38.

47 SI AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek, šk. 66, lit. S, No. 4, Vol. 1, katalogi ljubljanske gimnazije za leta 1765, 1766, 1767, 1768 in 1769; prav tam, Vol. 2, katalog ljubljanske gimnazije za leto 1770. – Zanimivo je, da je Mihelič vsa leta voden kot dve leti mlajši od dežanske starosti, star od 13 do 18 let.

48 O viru, rokopisnem katalogu duhovnikov, gl. Pokorn, Šematizem duhovnikov, str. 3–4.

49 Ilešič, *Kompetenti*, str. 21.

50 SI AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek, šk. 66, lit. S, No. 4, Vol. 1, Vol. 2, kataloga višjih razredov ljubljanske gimnazije za leti 1771 in 1773.

51 Volčjak, *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824*. 2. del: 1761–1824, str. 77, 81, 85 in 87.

52 Prav tam, str. 81. – Listina o podelitvi miznega naslova

snem šematizmu nadškofa Mihaela Brigida iz leta 1788 je zapisano, da ima mizni naslov kmetov iz Vogelj (*Titulum mensae habet a rusticis ex Voglje*),⁵³ kar pa je samo natančnejša krajevna opredelitev velesovskih podložnikov, ki bi bili zanj dolžni poskrbeti v primeru nezmožnosti stanu primernega vzdrževanja.

Po posvečenju je še slabi dve leti ostal v Ljubljani, kjer je, kot pričata potrdili dveh njegovih profesorjev s konca maja 1777, najprej poslušal kanonsko pravo in cerkveno zgodovino pri Francu Pogačniku (1775), nato pa dogmatiko pri Jožefu Juriju Lenacu (*Lenaz*) (1775–1777).⁵⁴

Literarna zgodovina v Miheličeve študijske dni postavlja začetek njegovega zbiranja slovenskih pregovorov na pobudo bosonogega avguština o. Marka Pohlina (1735–1801), v čigar preporodni krožek in slovenistično šolo prištevata tudi njega kot enega prvih Pohlinovih aktivnih učencev.⁵⁵ V prvem zvezku *Pisanic od lepeh umetnost*, natisnjem leta 1779, je Miheličeva pesem na čast pregovorov med skupno šestimi pesemskimi teksti objavljena na tretjem mestu, za dvema Devovima – hvalnico cesarju Jožefu II. in epigramom – ter pred edino Pohlinovo, ki je odgovor na Miheličevo verzifikacijo.⁵⁶ Naslovljena je (z verzalkami) kot *Mila pesm, katero je J. M. k hvali teh pregovorov pejl*.⁵⁷ Janez Mihelič je tako kot drugi avtorji (razen enkrat Dev) podpisan s kraticama (inicialkama),⁵⁸ pesem pa je elegija – »mila pesem« v Pohlinovi terminologiji – le po metričnem kriteriju, ker je spesnena v elegičnih distihih.⁵⁹ Po mnenju Jožeta Koruze je bila namenjena za nekakšen predgovor k zbirki pregovorov, za katere natis pa ob njenem nastanku sredstev nista mogla dobiti ne Mihelič ne njegov mentor Pohlen.⁶⁰ O obsegu zbirke je iz

Pohlinovega verzificiranega odgovora nanjo kljub metaforičnemu kontekstu mogoče sklepati, da je število zbranih pregovorov znašalo več kot sto,⁶¹ iz Miheličeve pesmi pa, da so bili vsaj povečini v verzih, torej ne kakršni koli pregovori.⁶² Mihelič sam jih umešča na Gorenjsko in Dolenjsko (»na Gorenškem so te, te na Dolenskem doma«), če pa je katera prinesena »s ptuje dužele«, »ima že ta prave, ja krajnske svoj gvant«.⁶³ Posredno tudi pove, da ga je k zbiranju pregovorov spodbudil Pohlen. Svojega mentorja sicer ne imenuje z imenom, ampak kot avtorja Krajnske gramatike.⁶⁴

Po Francetu Kidriču je Mihelič na Pohlinovo pobudo kot prvi začel zbirati slovenske pregovore še pred pomladjo 1775, ko je njegov mentor odšel na Dunaj, in »isti dobi pripada najbrž« tudi pesem.⁶⁵ Nanjo je Pohlen odgovoril s pesmijo, ki v *Pisanicah* sledi objavi Miheličeve: *Biteška pesm, katero je zložil P. M. D. unemu na odgovor, katire je njemu na čast hvalo teh pregovorov pejl*.⁶⁶ Konec te Pohlinove pesmi pove, da ga je k pisanju spodbudil Mihelič (»Ti se me k temu podvizal«), in tega imenuje »kranjski Apolon«: »Ti se krajnske Jason«, na drugem mestu pa »naš Jason«.⁶⁷ Poleg tega mu pred tem daje še epiteto modrega Belineža, kar je Pohlinov sinonim za Apolona,⁶⁸ imenuje pa ga tudi »več kot Salomon« – ta naj bi po Knjigi kraljev zložil tri tisoč pregovorov⁶⁹ – in preprosto »mojster pregovorne«.

Ko je Miheličeva *Mila pesm* izšla v *Pisanicah*, je bil njen avtor že dve leti v Rogatcu, od poletja 1777 tamkajšnji beneficiat in zatem vikar.⁷⁰ Tja mu

ni ohranjena (prim. Visočnik, *Škofjski arhiv Ljubljana*, str. 304).

53 Ilešič, *Kompetenti*, str. 21. Po istem viru je navedbo povzel F. Pokorn: »na naslov kmetov v Vogljah« (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 233).

54 Ilešič, *Kompetenti*, str. 15.

55 Kidrič, Mihelič Janez, str. 112–113; Koruza, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 57.

56 Dve pesmi in epigram je prispeval Janez Damascen (Anton Feliks) Dev, po eno pa Marko Pohlen in dva njegova učenca, Janez Mihelič in Valentin Vodnik (Koruza, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 70).

57 Kritična objava: Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 14–17, z opombami na str. 423–424. Prim. faksimilno izdajo: *Pisanice od lepeh umetnost*, zvezek *Pisanice od lepeh umetnost* 1779 in 1780, fol. 2v–4v (str. 6–10 faksimile), in objavo: Gspan, *Cvetnik*, str. 220–221, z opombami na str. 293–294.

58 Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 392. Kot avtorja pesmi je Pohlen Miheliča izrecno imenoval v svoji *Biblioteki Kranjske* (Koruza, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 54).

59 Koruza, *Spremna beseda*, str. 28; isti, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 55.

60 Koruza, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 58.

61 Prav tam, str. 60.

62 Prav tam, str. 58 in 61.

63 Prav tam, str. 58.

64 Prav tam, str. 56.

65 Kidrič, Mihelič Janez, str. 113; po njem: Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 386 in 392. Prim. Koruza, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 57. – Da je bil Mihelič še bogoslovec, ko je pesem nastala, kaže po Ilešiču Pohlinova oznaka zanj v Biteški pesmi: en Kristusov Jogr (Ilešič, *Kompetenti*, str. 23). O času nastanka najverjetneje priča tudi uvrstitev Miheličeve *Mile pesmi* pred Vodnikovo pesmijo ob Pohlinovem odhodu iz Ljubljane na Dunaj leta 1775, ki je v prvem zvezku *Pisanic* objavljena zadnja.

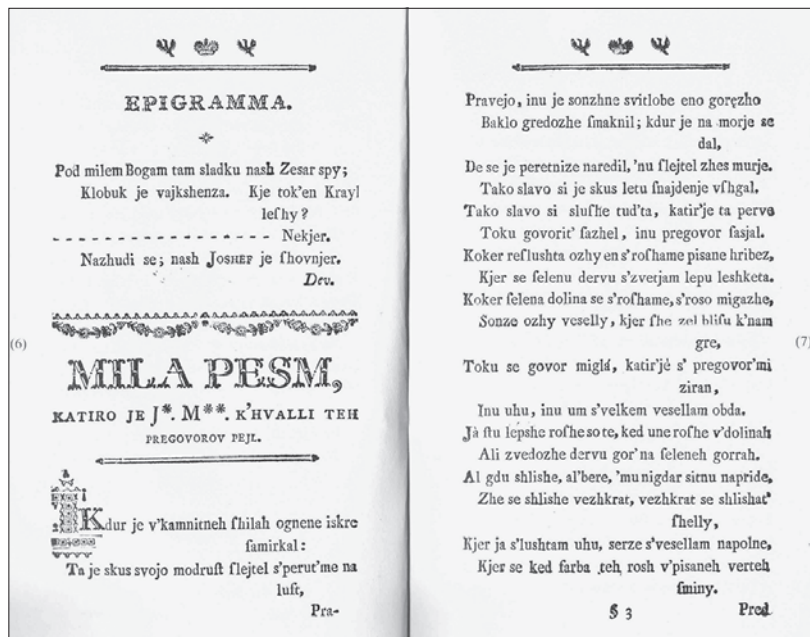
66 Kritična objava: Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 21–29, z opombami na str. 424–425. Prim. faksimilno izdajo: *Pisanice od lepeh umetnost*, zvezek *Pisanice od lepeh umetnost* 1779 in 1780, fol. 4v–6r (str. 10–13 faksimile), in objavo: Gspan, *Cvetnik*, str. 222–223, z opombami na str. 294–295.

67 O pomenu poimenovanja Jason: Koruza, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 78; Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 424 in 425; Gspan, *Cvetnik*, str. 295. – Ilešič je Jasona zmotno imel za grškega mitološkega Jazona (Ilešič, *Kompetenti*, str. 24).

68 Koruza, *Značaj pesniškega zbornika*, str. 78.

69 Prav tam, str. 60–61; Legiša, *Pisanice 1779–1782*, str. 425.

70 V Rogatcu je prvič izpričan kot beneficiat 1. julija 1777 v mrliški matici, kot vikar pa v vlogi krščevalca 22. aprila 1778 in odlej redno z vikarskim naslovom; njegov pod-

Miheličeva Mila pesm v pesniškem almanahu Pisanice od lepeh umetnost iz leta 1779 (po faksimilni izdaji: Pisanice od lepeh umetnost, zvezek Pisanice od lepeh umetnost 1779 in 1780, fol. 2v (6)).

je, kot rečeno, z dobro besedo gotovo pomagal priti brat Blaž, vikar in nato župnik v sosednji župniji Sv. Florijan ob Boču. Iz Rogatca, kjer sta mu trški sodnik in nadžupnik pred odhodom izdala pohvalni spričevali, svojega pa je dodal še celjski opat,⁷¹ se je Mihelič po štirih letih vrnil na Kranjsko, kjer je pozno jeseni 1781 pri 31-ih nastopil mesto župnika v Radečah ob kranjsko-štajerski deželni meji, prav tako v trškem okolju.⁷² V Radečah je ostal nekaj manj kot sedem let, tam mu je do svoje smrti gospodinjila sestra Marija (1736–1787),⁷³ pri njem pa sta živela in se šolala tudi dva nečaka, Andrej in Jožef Stritih, od katerih je drugi pri dvanajstih letih umrl (1784).⁷⁴ Skoraj

gotovo je že v tem času k stricu prišla tudi njuna sestra Jera, ki jo srečamo nekaj mesecev po njegovem nastopu službe župnika in dekana na Svibnem, ko se je tam omožila (1788).⁷⁵

Iz Miheličevega radeškega obdobja, ki je trajalo do junija 1788, gre opozoriti na dve stvari: prvič, da se je posebej posvetil šolstvu, se temu ustrezno izobrazil na celjski glavni šoli, vsa leta poučeval verouk na radeški trivialki in brezplačno tiste, ki so se pripravljali za latinske šole. Preden se je poslovil, je o tem in drugih pozitivnih lastnostih pridobil spričevala tamkajšnjega mitninskega prejemnika, nadžupnika v Laškem in lastnika radeškega gospostva barona Galla.⁷⁶ Druga, za nas neprimerno pomembnejša stvar je Pohlinova navedba v njegovi *Bibliotheci Carnioliae*, dopolnjevanj skoraj do smrti (1801) in posthumno objavljeni leta 1803,⁷⁷ da Janez Mihelič, »Kropar, župnik v Radečah«, hrani pri sebi rokopis *Kraynski Pregovori*, v četverki pravilnega volumna.⁷⁸ Na podlagi tega je Kidrič zapisal, da je Mihelič »zbirko pregovorov po vsej priliki vsaj še v Radečah dopolnjeval« in da je Pohlin z njim »v času svojega ponovnega bivanja v Lj.[ubljani] 1781–4 pač obče-

pis zadnjič najdemo 5. aprila 1781 v krstni matici (NŠAM, Župnija Rogatec, Matične knjige, M 1754–1808, pag. 82; R 1754–1808, pag. 153 in 179).

⁷¹ Ilešič, Kompetenti, str. 16.

⁷² V radeški krstni matični knjigi je 7. novembra 1781 podpisan še prejšnji župnik Lovrenc Vertovšek, novi župnik Mihelič pa prvič v mrliški matici 18. novembra (NŠAL, ŽA Radeče, Matične knjige, R 1749–1784, pag. 460; M 1749–1784, pag. 186). Zadnjič je v maticah izpričan 12. aprila 1788 (prav tam, R 1784–1794, pag. 18). Nasledil ga je dotedanji kaplan Franc Pec (*Peetz*), kot kaplan podpisan do 25. julija in kot župnik od 10. avgusta 1788 (prav tam, R 1784–1794, pag. 63).

⁷³ Gl. op. 27 in 72.

⁷⁴ Andrej Stritih je v Radečah izpričan 1. decembra 1787, ko je šel pri 19-ih za krstnega botra in se je v krstni matici sam podpisal, kar je bila izjema (NŠAL, ŽA Radeče, Matične knjige, R 1784–1794, fol. 17). Bil je prvorojenec, rojen 18. novembra 1768 v Ljubnem in krščen istega dne v Podbrezjah (NŠAL, ŽA Podbrezje, Matične knjige, R 1758–1771, fol. 56v). Mlajši brat Jožef, kot zadnji od Stritihovih otrok rojen 27. februarja 1772 še v Ljubnem (NŠAL, ŽA Podbrezje, Matične knjige, R za Ljubno 1770–1775, fol. 71v), je umrl 23. avgusta 1784 v radeškem župnišču, mrliška matica mu daje 13 let (NŠAL, ŽA Radeče, Matične knjige, M 1749–1784, pag. 201).

⁷⁵ NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, P 1777–1800, fol. 14r.

⁷⁶ Ilešič, Kompetenti, str. 16–18.

⁷⁷ Zadnja letnica v *Bibliotheci Carnioliae* je 1799, leto izdaje pridige Jožefa Pinhaka pri Kleinmayrju v Ljubljani (Pohlin, *Bibliotheca Carnioliae* – Faksimile, str. 391). Pred smrtjo 4. februarja 1801 je rokopis izročil prijatelju Frančišku Herbicu, kustosu Terezijanske akademije, leta 1803 pa ga je objavil knjižničar akademije Josef Sartori (Faganel in Vidmar, Redakcijsko poročilo, str. 644–645 z navedbo literature).

⁷⁸ Pohlin, *Bibliotheca Carnioliae* – Faksimile, str. 380; Vidmar, Kritični prevod, str. 516.

val«.79 Vse kaže, da Marko Pohlin, ki je Miheličev izvor zmotno postavil v Kropo, ni imel informacij o njegovi poznejši življenjski poti, saj bi ga sicer imenoval vsaj še župnik in dekan na Svibnem.

Med Miheličevim župnikovanjem v Radečah so bile izpeljane obsežne jožefinske cerkveno-upravne reforme – preureditev škofij in župnij ter ustanovitev dekanij. Župnija Radeče je s tem prešla iz goriške nadškofije v ljubljansko škofijo, povzdignjeno v nadškofijo, in v dekanijo s sedežem v sosednji, pretežno hribovski župniji Svibno, ki je v ljubljansko škofijo spadala že vse od njene ustanovitve.⁸⁰ Ko se je s smrtjo Antona Rusa 14. aprila 1788⁸¹ izpraznilo mesto takajšnjega župnika in dekana, je Mihelič zanj 16. maja uspešno kandidiral in bil od komaj ustoličenega nadškofa Mihaela Brigida potrjen kmalu zatem, ko ga je stolni kapitelj 11. junija izvolil za svibenskega župnika in dekana.⁸² V novo župnijo, na svoje zadnje službeno mesto župnika ter prvo in edino mesto dekana, se je namreč preselil najpozneje 20. junija.⁸³

V zvezi s kandidaturo za župnijo Svibno kaže opozoriti na to, da je Janez Mihelič 16. maja 1788 skupaj s prošnjo nadškofu za prezentacijo priložil tudi pesem hvalnico svojemu novemu ordinariju. Brigido je bil ravno maloprej, 25. aprila, imenovan za prvega ljubljanskega nadškofa in metropolita, umeščen pa 8. junija.⁸⁴ 34-vrstična nemška hvalnica v dokaj gladkih heksametrih ima akrostih »Brigido, knez in nadškof naj živi!« (BRIGIDO/FÜRST/UND/ERZBISCHOF/SOLL/LEBEN) in je izpisana lepopisno. Mihelič je lastnoročno dodal le zaključno voščilo s podpisom, in sicer

v svoji značilni nelični pisavi.⁸⁵ Gre za njegovo doslej neznano edino literarno besedilo v nemščini. Kakšen vtis je naredilo na Brigida in koliko je prispevalo k Miheličevi uspešni kandidaturi, je mogoče le ugibati.

Ne svibenska župnija ne dekanija nista spadali med velike,⁸⁶ skupaj z mestom župnika in dekana pa je Janez Mihelič za pokojnim župnikom Rusom prevzel tudi Pregljev beneficij v ljubljanski stolnici,⁸⁷ ki mu je pripadala podložniška posest na območju Svibnega in so ga praviloma upravljali svibenski župniki.⁸⁸ Miheličevo novo mikro-okolje na Svibnem je bilo nekoliko specifično, saj župnišče ni stalo pri župnijski cerkvi sv. Križa v zaselku Svibno – ta je v lokalnem okolju še vedno veljal za trg – pod ruševinami starega svibenskega gradu in ob njegovi naslednici, manjši graščini. Že več kot sto let prej so ga namreč prenesli k dobre četrt ure oddaljeni podružnični cerkvi sv. Janeza Evangelista na Počakovem, kjer se mu je pridružila tudi kaplanija.⁸⁹ In tu se je leta 1790 začela Miheličeva osebna kalvarija.

Na Svibno je novi župnik in dekan Mihelič pripeljal mlajša sorodnika, nečaka in nečakinjo, ki sta odrasčala na njegovem rodnem domu na Spodnji Dobravi pri Mošnjah. 6. oktobra 1788 je 18-letno nečakinjo Jero Stritih (1770–1814) poročil s 25-letnim »gospodom« Jožefom Čopom, malim graščakom, lastnikom bližnjega dvorca Podšentjur v Št. Juriju pod Kumom (danes Podkum).⁹⁰

79 Kidrič, Mihelič Janez, str. 113.

80 *Slovenski zgodovinski atlas*, str. 122–123; Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 233–237. O zgodovini župnije Svibno: Höfler, *Gradivo za historično topografijo*, str. 190.

81 NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, M 1777–1787 [1777–1788], fol. 15v.

82 Prošnjo za prezentacijo na izpraznjeno mesto je naslovil na nadškofa 16. maja 1788 v Radečah; ohranjen je le dopis brez prilog – raznih potrdil oziroma spričeval (NŠAL, NŠAL 2, ŠAL 2, Spisi, fasc. 40, Nastavitve duhovnikov 1788, št. 31, 16. 5. 1788). Stolni kapitelj ga je 11. junija po izvolitvi za župnika in dekana prezentiral Brigidu v konfirmacijo, do katere bi lahko prišlo že naslednji dan, ko je bil dopis kapitlja nadškofu prezentiran (prav tam, št. 34, 11. 6. 1788).

83 Mihelič je bil na Svibnem vsaj od 20. junija 1788, ko je tam datiral dopis nadškofiji, v katerem se je zavzel za ohranitev kaplanskega mesta pri svibenski župniji (NŠAL, NŠAL 2, ŠAL 2, fasc. 40, Nastavitve duhovnikov 1788, št. 37, 20. 6. 1788). V krstni matični knjigi je 5. junija podpisan še župnijski upravitelj Ksaver Vilfan, Janez Mihelič pa kot župnik in dekan prvič 11. julija (ŽA Svibno, Matične knjige, M 1777–1787 [1777–1788], fol. 24v).

84 Kidrič, Brigido Mihael, str. 60.

85 NŠAL, NŠAL 2, ŠAL 2, Spisi, fasc. 40, Nastavitve duhovnikov 1788, št. 31, ad 16. 5. 1788.

86 Dekanija je obsegala župniji Svibno in Radeče ter tri nove dušnopastirske postojanke, nastale na tleh svibenske župnije: vikariat Dobovec, lokalijo Št. Jurij pod Kumom in lokalijo Konjšica (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 233–237). Brez omenjenega vikariata in lokalij se je župnija Svibno – po Miheličevih besedah takoj po nastopu službe župnika – raztezala dve uri daleč in imela 700 duš (NŠAL, NŠAL 2, ŠAL 2, fasc. 40, št. 37, 20. 6. 1788).

87 Tako pravi upravitelj (administrator) blagajne stolne cerkve v dopisu kapitlju 30. maja 1792 (NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščenjski spis, 30. 5. 1792), medtem ko je deželno glavarstvo v svojem sklepu 16. marca 1793 zapisalo, da je beneficij Miheliču podelil že pokojni škof Karel Janez Herberstein (prav tam, 16. 3. 1793); ta je sicer umrl že 7. oktobra 1787 (Kidrič, Herberstein Karel Janez, str. 303), ko Mihelič še ni bil svibenski župnik.

88 SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 220, RDA, L 39, No. 4, s. d.; No. 5, 18. 8. 1754.

89 Prim. Golec, Svibno, str. 44.

90 Mihelič je poroko vpisal pod sosesko sv. Janeza in hišno št. 1, ki jo je imelo svibensko župnišče; da bi nečakinjo stanovsko približal njenemu ženinu, jo je v poročni matici naslovil z gospodično, njenega kmečkega očeta Antona Stritiha pa zavajajoče imenoval gospod (NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, P 1777–1800, fol. 14r). Prim. Golec, *Slovenska posebnost*, str. 215–217. – Jera Stritih je luč sveta zagledala 27. februarja 1770 v Ljubnem, tedaj v župniji Podbrezje, kot hči Antona Stritiha in Miheličeve

Svibno na jožefinskem vojaškem zemljevidu, 1784–1787; župnišče (Pfarr) je odmaknjeno od župnijske cerkve pod gradom (Slovenija na vojaškem zemljevidu, sekcija 202).

Njenega brata Andreja Stritiha (1768–1812), pozneje upravitelja pri svaku in sestri Čopovih v Podšentjurju,⁹¹ pa je zaposloval kot svojega pomočnika, saj ga je leta 1790 imenoval »moj pisar« (*meinem Schreiber*).⁹² Fant prejkone ni imel sposobnosti ali volje za študij in duhovniški poklic, kar je bil gotovo stričev namen, ko ga je vzel k sebi, tako kot njegovega mlajšega, zgodaj umrlega brata Jožefa.

Po dobrem letu dušnega pastirstva na Svibnem je ambiciozni Mihelič poskusil srečo še s prijavo na razpis za izpraznjeno mesto prošta kolegiatnega kapitlja v Novem mestu, a tokrat brez uspeha. K prošnji je priložil vsa zgoraj omenjena priporočila in potrdila skupaj s spričevalom ravnatelja ljubljanske normalke, da je obiskoval katehetska predavanja in si je tako pri katehezi kot pri nemškem šolskem pouku prislužil »prvo klaso« (1789).⁹³ Čeprav je zamudil šesttedenski rok za prijavo na razpis, objavljen 25. septembra 1789, je s posebno prošnjo cesarju dosegel, da so ga tako kot še enega zamudnika naknadno uvrstili med

skupno pet kompetentov.⁹⁴ Toda nadškof Mihael Brigido je bil prav njemu najmanj naklonjen, saj je v poročilu vladi 10. februarja 1790 zapisal, da bi ga med predlaganimi dal komajda na zadnje mesto, ker nima lastnosti, kakršne zahtevata župnija in mesto prošta.⁹⁵ Fran Ilešič (1904) je o teh Brigidovih besedah menil, da se je nadškof »osebito neugodno izrazil o onem, kojega jožefinstvo valjda ni bilo čisto stvarno in izvirno, o Miheliču« ter v svojem prvem predlogu priporočal Janeza Krstnika Rodeta, »ki je bil očitno najbolj jožefinskega duha«.⁹⁶

V škofijskem rokopisnem šematizmu iz leta 1788 ni o Janezu Miheliču nobene kritične pripombe, če izvzamemo zapis, da sovražniki na njem vidijo veliko napak in slabosti, prijatelji pa nobenih (*Inimici multa vitia et defectus vident, amici nullos*). Vse bogoslovne študije naj bi končal »s prvo klaso« ter bil izvrsten govornik in nadarjen človek. Duhovniško službo v Rogatcu in Radečah je opravljal »summa cum laude«, bil priljubljen pri ljudeh in zglednega življenja.⁹⁷ Ilešič, ki je zmotno mislil, da si je takšno oceno napisal Mi-

sestre Elizabete (NŠAL, ŽA Mošnje, P 1757–1771, pag. 170). S starši je na Spodnjo Dobravo prišla stara dve do štiri leta (gl. op. 26). V zakonu z Jožefom Čopom, v katerem je rodila štiri otroke, je preživela dobrega četrtoletja in umrla pri 44-ih, dve leti pred možem, 2. marca 1814 v Podšentjurju (Golec, *Slovenska posebnost*, str. 224–225 in 231–232). Zakonca Čop sta bila sicer petkrat-prastarša avtorja pričujočega prispevka.

⁹¹ O Andrejevem rojstvu in njegovem bivanju v Radečah gl. op. 74. Od leta 1791 ga večkrat srečamo ob boku svaka Jožefa Čopa. Mrliška matica župnije Št. Jurij pod Kumom ga ob smrti 11. januarja 1812 v Čopovem dvorcu Podšentjur imenuje *Guthsadministrator* (Golec, *Slovenska posebnost*, str. 223).

⁹² NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 74, 24. 2. 1790.

⁹³ Ilešič, Kompetenti, str. 15–18.

⁹⁴ Prav tam, str. 9. – Del dokumentacije je v prepisih tudi med spisi dekanije Svibno: Miheličeva prošnja cesarju, datirana 3. novembra 1789, ki še ni prošnja po izteku roka za prijavo, nadalje vloga nadškofu z datumom 19. november ter v prilogah overjeni prepisi spričeval in potrdil, ki jih je 2. novembra 1791 izdelal uradnik deželne pravde v Ljubljani (NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 54–58).

⁹⁵ Ilešič, Kompetenti, str. 10.

⁹⁶ Prav tam, str. 25. – Nazadnje je bil za prošta imenovan kandidat Nikola Peršič iz Istre, ki ga je naknadno predlagal graški gubernij (prav tam, str. 9) in naj bi bil po Ilešiču »odločen jožefinec« (prav tam, str. 25).

⁹⁷ Prav tam, str. 21–22. Prim. Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 233. – Rokopisnega šematizma, ki ga je uporabljal Pokorn (1908), danes v Nadškofijskem arhivu Ljubljana ni v evidenci.

helič sam, je iz navedbe, kaj o njem sodijo sovražniki, sklepal: »Očividno je bil častihlepen in domišljjav.«⁹⁸

Neuspeh s kandidaturo za prošta ni imel neposredne zveze z Miheličevim ravnanjem v prvih mesecih leta 1790, ki je časovno sovpadalo z Brigidovim negativnim mnenjem, saj zanj takrat niti ni mogel vedeti. Znamenja preganjave so se prejkone kazala že veliko prej. Kot je pozneje, jeseni 1790, iz svojega zatočišča v Briksnu zaupno pisal gvardijanu kapucinskega samostana v Ljubljani,⁹⁹ naj bi imel videnja o bodočem preganjanju že v prvih dneh duhovništva.¹⁰⁰ Koliko so te besede resnične in koliko morda samo plod trenutne domišljije »preganjanca«, bo za vselej ostalo zavito v meglo. Dejstvo je, da je Miheličevo nenavadno vedenje prišlo do izraza najpozneje prve dni leta 1790 ter da je februarja in marca privedlo do dejanj, ki so ga najprej stala mesta svibenskega župnika in dekana, julija istega leta pa še možnosti za bivanje na Svibnem in, pogojno rečeno, tudi osebne svobode, ko je moral na »okrevanje« v ljubljanski kapucinski samostan.

ŽALOSTNA USODA »PREGANJANCA«

O dejanjih Janeza Miheliča ter dogajanju okrog njega v usodnem letu 1790 in deloma še pozneje je ohranjenih veliko pričevanj v ljubljanskem kapiteljskem in nadškofijskem arhivu, med njimi tudi nemalo Miheličevih lastnih pisanj. Naslavljal jih je predvsem na nadškofa in stolni kapitelj, ki je bil patron svibenske župnije in ta njegova menzalna posest.¹⁰¹ Največ dokumentov je v Miheličevem zapuščinskem spisu v kapiteljskem arhivu,¹⁰² precej pa tudi med spisi svibenske dekanije (nadškofijskega arhiva).¹⁰³ Dogajanje bi lahko obravnavali na dolgo in široko, a se bomo skušali omejiti na glavna dejstva in najnazornejše izseke.

V Miheličevi korespondenci z nadrejenimi prve nenavadne oziroma nelogične poteze zaznamo v začetku leta 1790, ko se je zapletel v spor s svojim kaplanom Hieronimom Vechijem, Furlanom, ki je prišel v župnijo leto dni prej, konec leta 1788 ali v začetku 1789.¹⁰⁴ Vechija šematizem

nadškofa Brigida leta 1788, ko je kaplanoval še v Šmartnem pri Litiji, označuje kot značajnega moža, ki je sicer težko govoril slovensko, zaradi česar ni bil všeč ljudem. Obnašal se je lepo, le v prostem času ni rad sedel doma, kar ni ugajalo njegovemu župniku.¹⁰⁵ Vechijeva očitno živahna narava je, kot bomo videli, kasneje motila tudi njegovega novega predstojnika na Svibnem.

Sredi marca 1790 je Mihelič na zaslišanju o svojem sporu z Vechijem povedal, da je s kaplanom prvič prišel navzkriž (*Uneinigkeit*) pred deseti meseci, torej maja prejšnje leto, medtem ko po Vechijevih besedah med njima ni bilo večjih nesoglasij (*beträchtliche Uneinigkeit*) do začetka februarja 1790. Razlog zanje je bil po kaplanovem mnenju ta, da mu je župnik pred vsemi svetimi (1. novembra) 1789 ustno odrekel brezplačno hrano, sicer pa mu predstojnik ni očitil ničesar, kar bi vodilo v nesoglasja.¹⁰⁶

Mihelič je najprej res odprl vprašanje stroškov vzdrževanja svojega kaplana, ker se ga je hotel na vsak način otresti. Tako je 9. januarja 1790 ljubljanskemu stolnemu kapitlju kot patronu župnije pisal, da zaradi velikega zmanjšanja prihodkov in težkih časov kaplanu ne bo več mogel brezplačno nuditi hrane. Kapitelj naj privoli, da se Vechi poslej prehranjuje sam ali pa njemu, župniku, za hrano in drugo plačuje 150 goldinarjev na leto.¹⁰⁷ Takšno željo je – skupaj z drugimi, zadevajočimi težave župnijskega gospodarstva – deset dni pozneje ponovil v pismu kapiteljskemu »administratorju«¹⁰⁸ in jo še podkrepil v dopisu kapitlju 14. februarja.¹⁰⁹

Dva dni prej, 12. februarja, je v pismu nadškofu Brigidu ubral drugačne strune. Svojemu ordinariju je sporočil, da kaplan Vechi noče več ostati v službi na Svibnem ter da želi za svoj dušni blagor in dobro ime iz nujnih razlogov zapusti-

leta 1788 star 34 let (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 21–22). Mašniško posvečenje je prejel 29. maja 1779 v Gorici (Volčjak, *Ordinacijska protokola goriške nadškofije 1750–1824*. 2. del: 1765–1824, str. 199–200). V svibenski krstni matici je prvič podpisan 5. februarja 1789, njegov predhodnik kaplan Franc Ksaver Vilfan pa zadnjič 24. novembra 1788 (NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, R 1788–1800, fol. 1). Vilfan naj bi novo službeno mesto nastopil leta 1789 (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 233), kar bi pomenilo, da ga Vechi najbrž ni nasledil pred koncem prejšnjega leta. V Šmartnem pri Litiji, kjer je Vechi kaplanoval pred tem, je v matičnih knjigah zadnjič podpisan 26. novembra 1788 (NŠAL, ŽA Šmartno pri Litiji, Matične knjige, M 1788–1796, fol. 67).

¹⁰⁵ Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 22.

¹⁰⁶ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 82 in 83, 16. 3. 1790.

¹⁰⁷ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 9. i. 1790.

¹⁰⁸ Prav tam, 19. i. 1790.

¹⁰⁹ Prav tam, 14. 2. 1790.

⁹⁸ Prav tam, str. 22.

⁹⁹ Doslej ni bilo mogoče ugotoviti, kdo je bil tedaj gvardijan. Kronika ljubljanskega kapucinskega samostana je uničena. Za pomoč se iskreno zahvaljujem p. dr. Vinku Škafarju.

¹⁰⁰ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 14. ii. 1790.

¹⁰¹ Höfler, *Gradivo za historično topografijo*, str. 190.

¹⁰² NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis.

¹⁰³ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793.

¹⁰⁴ Hieronim Vechi je izviral iz Vileša (it. Villesse) in bil

ti župnijo. Še več, če ga nadškof ne bo prestavil drugam, bo odšel sam. Tako je prejšnji dan že hotel spakirati svoje stvari in jih odpeljati, a ga je Mihelič zadržal, naj toliko počaka, da on z njegovo zahtevo seznanijo nadškofa. Na koncu pisma je Mihelič izrazil mnenje, da bi kaplana res kazalo nemudoma prestaviti, drugo pa naj pojasni Vechi sam, če želi.¹¹⁰ Hieronim Vechi je štiri dni pozneje v Ljubljani izjavil in zapisal, da župnije ni nameraval zapustiti prostovoljno, ampak bi bil v to prisiljen, ker mu je župnik v nasprotju s pravico vseh dotedanjih kaplanov odrekel brezplačno hrano.¹¹¹ Na podlagi tega je nadškofijski ordinariat Miheliča 20. februarja 1790 pisno pozval, naj samovoljno ne krši kaplanove pravice.¹¹²

Nenavadno obnašanje svibenskega župnika in dekana so nadrejeni v Ljubljani – v kapitlju in na nadškofijskem ordinariatu – nemara zaznavali že nekaj časa. Spomnimo, da ga je nadškof Brigido le deset dni prej, 10. februarja, med kandidati za mesto novomeškega prošta uvrstil na zadnje, peto mesto z obrazložitvijo, da za to službo nima ustreznih lastnosti.¹¹³

Prav 20. februarja, ko so na nadškofiji glede brezplačne hrane kaplanu dali prav Vechiju in ne njemu, je pri svibenskem župniku Janezu Miheliču prišlo do preloma. Kaj se mu je zgodilo, je opisal štiri dni zatem v dvorcu Zavrh, sedežu gospostva in deželskega sodišča Svibno,¹¹⁴ kamor je pobegnil pred vsem hudim (*ich hieher in der Flucht begriffen war*). Pri deželskosodnem gospostvu je 24. februarja v navzočnosti treh oseb – gosposčinskega upravitelja Matije Žagarja, okrožnega ranocelnika Janeza Schleiferja in radeškega tržana Mihaela Fockeja – dal preliti na papir obsežno pritožbo (*Klage*) zoper kaplana Hieronima Vechija. V njej je svibensko deželsko sodišče prosil, naj jo posreduje (*zu begleiten*) nadškofu, da mu pomaga kar najhitreje doseči prestavitev »tako zlobnega kaplana« (*des so bösen Kaplans*), sicer se bo prisiljen obrniti na višje kazensko sodišče v Celovcu. Dokler je namreč Vechi na Svibnem, Mihelič po lastni izjavi ne more domov.¹¹⁵

Glavni razlog za Miheličev strah je bilo zastrupljanje s strani kaplana Vechija. 20. februarja zvečer naj bi mu Vechi izpod prstov desne roke med nalivanjem juhe vanjo stresel strup. To se je

dotlej zgodilo že pogosto, nakar ni mogel spati in je čutil bolečine najprej v želodcu, nato še v črevesju in drobovju, tokrat pa naj bi šlo bodisi za večjo mero strupa bodisi za močnejši strup. Zardi slabega počutja je šel Mihelič kmalu v posteljo, kjer so ga vso noč pestile vročina in pekoče bolečine, klical je na pomoč, a ga ni nihče slišal, nato pa je v smrtnem boju padel v nezavest. Bruhanje, bolečine po vsem telesu, mrzel pot in omedlevice naj bi trajali 24 ur, tako da le po čudežu ni izpustil duše. V nedeljo zjutraj si je Vechi brisal solze, da bi pokazal, kako hudo mu je za omedlelega Miheliča, v ponedeljek, ko se je ta že počutil bolje, pa ga je tolažil, da bo z njim bolje, kar je po Miheličevem prepričanju pomenilo, da je kaplan poznal njegovo stanje. Za Vechijev »zločin« naj bi vedel in ga podpiral tudi tretji svibenski duhovnik, subsidar Mihael Springer.¹¹⁶ Vechi naj bi do Miheliča gojil smrtno in kot Lah (!) (*als ein Wälscher*) nepomirljivo sovraštvo, kar je čez in čez (*überflüssig*) pokazal z besedami in dejanji. Tako naj bi že januarja 1789 hotel od ranocelnika Janeza Peca (*Peetz*) v Radečah kupiti strup, kar je Pec Miheliču povedal sam. Zaupal mu je tudi to, da je kaplanu namesto strupa prodal vinski kamen (*Weinstein*). Razlog, ki ga je Mihelič videl za Vechijevo sovraštvo do njega, naj bi bilo župnikovo nasprotovanje pogostim obiskom poimensko navedenih lepih deklet pri kaplanu. Hudo sta se sporekla 11. februarja, ko naj bi Vechi svojega župnika obtožil, da ga je imenoval roparski volk (*lupus rapax*), in napovedal, da bo šel v Ljubljano po odpust (premestitev), na katerega čaka že pol leta, tam pa je potem zoper njega gotovo natresel veliko klevet, da bi opravičil sebe. Mihelič je bil o vsem tem pripravljen pričati pod t. i. glavno prisego (*Haupteid*), kot priče pa je imenoval deset svojih poslov (*Dienstbothen*) brez imen, radeškega beneficiata in štiri Radečane, med njimi omenjenega ranocelnika Peca.¹¹⁷ A kot bomo videli, je nazadnje prav Pecevo pričevanje

¹¹⁰ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 69, 12. 2. 1790.

¹¹¹ Prav tam, No. 71, 16. 2. 1790.

¹¹² Prav tam, No. 72, 20. 2. 1790.

¹¹³ Ilešič, Kompetenti, str. 10.

¹¹⁴ O dvorcu Zavrh kot sedežu gospostva in s tem deželskega sodišča gl. Golec, Svibno, str. 48.

¹¹⁵ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 74, 24. 2. 1790.

¹¹⁶ Springerja nasploh redko najdemo v svibenskih matičnih knjigah, kot subsidarja od 17. aprila 1789 do 20. januarja 1790, nato kot vikarja 18. junija 1790, 8. junija 1791 pa je prvič izpričan vikar Martin Muhovič (NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, R 1788–1801, fol. 1, 3, 26, 27 in 41). Čeprav je bilo Springerju leta 1788 že 39 let, po F. Pokornu dotlej ni nikjer služboval v dušnem pastirstvu. Rodil se je v Črnomlju in deloma študiral na Hrvaškem, kjer je bil očitno tudi posvečen v duhovnika. Pokorn ni imel o njegovem nadaljnjem življenju nobenih podatkov (Pokorn, Šematizem duhovnikov, str. 234), kakor tudi ne V. Kragl, ki navaja, da je bil pohabljen (NŠAL 580, Zapuščina Viktor Kragl, šk. 1, Duhovniki ljubljanske škofije, umrli od l. 1788 do 1841, s. p.). Šematizem ljubljanske nadškofije za leto 1793 ga ne pozna več (*Catalogus cleri Archi-dioecensis Labacensis anno 1793*, s. p., črka S).

¹¹⁷ Gl. op. 115.

Staro svibensko župnišče pri podružnici sv. Janeza Evangelista, naslednik stavbe, v kateri je prebival župnik in dekan Janez Mihelič v letih 1788–1790 (fotografija iz prve polovice 20. stoletja je last Jožeta Potrpina).

v veliki meri pretehtalo, da Miheličeve obtožbe kaplana Vechija niso bile spoznane za resnične.

Naslednji dan, 25. februarja, je upravitelj Žagar Miheličevo pritožbo poslal nadškofijskemu ordinariatu (*Officium*),¹¹⁸ Mihelič pa iz Zavrha na Svibno dve pismi, nemško svojemu nečaku in pisarju Andreju Stritihu ter latinsko kaplanu Hieronimu Vechiju. Kaplanu je ukazal, naj se iz župnišča preseli v kaplanijo in počaka na odločitev iz Ljubljane,¹¹⁹ Stritihu pa je naročil, naj Vechija po potrebi spravi iz župnišča s silo. Kaplanu naj odslej nosijo hrano v kaplanijo, da ne bo mogel komunicirati s kuharico, ki mora poslej spati z drugimi dekleti, Stritih pa naj medtem preišče njene stvari.¹²⁰

Kot je Vechi 28. februarja poročal ordinariatu, se je glas o škandaloznem dogajanju v župniji Svibno medtem razširil po vsem Dolenjskem. Razglasil se je za povsem nedolžnega, prosil za nepristranskega komisarja, ki bo zadevo preiskal in o njej razsodil, ter med drugim povedal, da je Mihelič v Zavrhu ostal do sobote (27. februarja), ko je odšel k Čopu,¹²¹ tj. v dvorec Podšentjur v Št. Juriju pod Kumom k nečakinji Jeri in njenemu možu Jožefu Čopu.

Iz Št. Jurija, kjer je ostal slaba dva tedna, do 11. marca zvečer,¹²² je poslal več pisem. Najprej je že

28. februarja pisal nadškofu Brigidu o svojem stanju in o tem, kaj skupaj napletajo njegovi sovražniki. Kaplan Vechi naj bi na svoji strani zbral več ljudi, da bi ga spravili do padca (*mir den Sturz zuzubereiten*). Mihelič je posredno obtožil celo upravitelja Žagarja, s katerim naj bi se Vechi pogovarjal in si izmenjeval pisma. Nato je opisal, kako se je s kaplanom 11. februarja kar tri ali štiri ure grdo prepiral, potem ko je Vechija motil pri ljubimkanju (*Liebshandel*). Ker ga je zatem napadla huda bolezen z vročino in zmedenostjo (*Verwirrung*), glede na indice ne more verjeti drugega, kakor da ga je kaplan zastrupil. Na spravo z Vechijem nikakor ni mogoče misliti, svojemu kaplanu ne želi nič slabega, nadškofa pa prosi, naj ga zamenja z drugim kaplanom, vendar naj ta nikakor ne bo Lah (*nur keinen Welschen*). Miheličevo zdravstveno stanje se še ni popravilo in bo še potreboval zdravljenje (*ich muß mich kurieren*). Zaradi »poškodbe celega telesa« (*wegen Verwundnug des ganzen Körpers*) ga je ponoči in podnevi mučila nespečnost, po britju ga je dolgo peklo, obraz mu je otekel in boleli so ga vsi zobje. Že prejšnji dan (ko je iz Zavrha odšel v Št. Jurij) bi se sicer vrnil domov, a so mu to odsvetovali tukajšnji duhovniki, »ker so jim Lahove grožnje in bes znani boljše kot meni«. ¹²³

¹¹⁸ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 74, 25. 2. 1790.

¹¹⁹ Prav tam, No. 90, 25. 2. 1790.

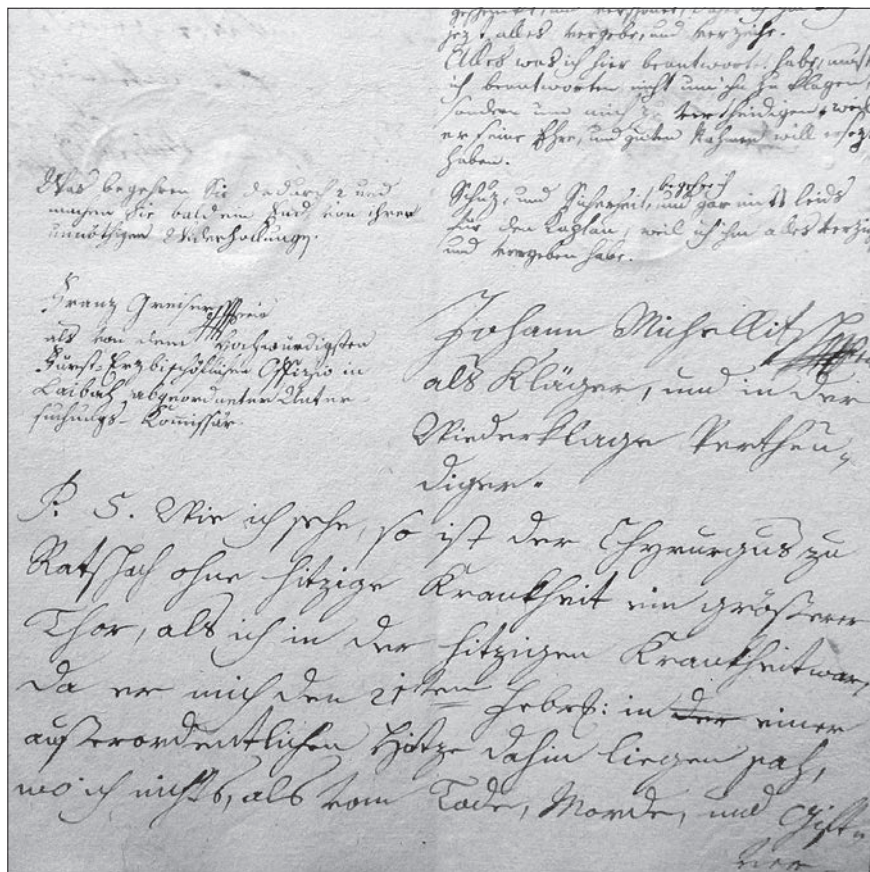
¹²⁰ Prav tam, No. 91, 25. 2. 1790. – Na pismu, ki je ohranjeno v prepisu, ni navedbe naslovnika, ampak le nagovor »Liebster Andreas!«.

¹²¹ Prav tam, No. 78, 28. 2. 1790.

¹²² Sam je na zaslišanju 16. marca 1790 pred Francem Greiserjem izjavil, da je bil v Št. Juriju (*zu St. Georgen*) od 24. februarja do 11. marca (prav tam, No. 82, 16. 3. 1790), vendar je šel najprej v Zavrh, kjer je še 25. februarja datiral

dve pismi (gl. op. 119). Kot je v poročilu ordinariatu zapisal Greiser, je Miheličeva odsotnost s Svibnega trajala od 24. februarja do 11. marca zvečer (prav tam, No. 81, 18. 3. 1790).

¹²³ Prav tam, No. 78, 28. 2. 1790. – S tukajšnjimi duhovniki (*die alhiesigen Kuraten*) so bili mišljeni trije duhovniki lokalije Št. Jurij pod Kumom in morda tudi lokalist na Konjšici (prim. Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 236–237).

Zadnja stran zaslišanja Janeza Miheliča 16. marca 1790 na Svibnem z njegovim lastnoročnim podpisom in pripisom (NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 82).

Štiri dni zatem, 4. marca, je Mihelič radeškemu ranocelniku Janezu Lovrencu Pecu (Peetz) napisal pismo, ki je naslovnika, kot bomo videli, močno razbesnelo. Svibenski župnik je Peca ogovoril s prijateljem in se mu zahvalil za to, kar naj bi mu povedal na obisku pri njem januarja prejšnjega leta 1789. Kaplan Vechi naj bi hotel od Peca kupiti strup, ranocelnik pa ga je ukanil tako, da mu je namesto strupa prodal vinski kamen (Weinstein). Mihelič je bil Pecu nadvse hvalen za njegovo razsodnost in previdnost, kajti ta vinski kamen, domnevni strup, mu je ženska oseba N. (župnijska kuharica) po lastnem priznanju vse leto občasno dajala v sirotko. Peca je zdaj spomnil na to, ker ga bodo morda o strupu izpraševali. In tu je Mihelič spremenil ton. Ranocelniku je zagrozil, da bo, če bo pri zaslišanju svojo pripoved morda hotel zanikati (*beim Examen Ihre Erzählung ablügen wollen*), zoper njega pričal pod t. i. glavno prisego (*einen Haupteid wider Sie ablegen*), ker je to od njega resnično slišal. Tedaj je Mihelič ležal v postelji, Pec pa se je smejal temu, kako modro je ukanil Vechija. In Mihelič je svojega kaplana opravičeval, češ da je kupil strup za miši, čeprav je v srcu mislil povsem drugače. Med letom se je večkrat spomnil teh besed in se začel bati pravega strupa. Dan in noč je molil, prosil za zaščito Boga in vse svetnike, dokler ni nenadoma hudo zbolel. Ker v župnišču ni zaupal nikomur

več, je po enem tednu še vročičen vstal in odpotoval v Zavrh.¹²⁴

Dan po pismu ranocelniku Pecu je Mihelič 5. marca napisal še eno pismo nadškofu, v katerem je svojega ordinarija prosil, naj Vechijevo »romanco« (*die Romanz des Vechi*) blagovoli kmalu preiskati ali povsem odpraviti s kaplanovo predstavijo. Kuharico, ki jo je prav tako treba pritegniti v preiskavo, bo takoj po vrnitvi domov odpustil, ker mu je po lastnem priznanju od časa do časa v sirotko dajala domnevni strup, ki ga je Vechi kupil od ranocelnika v Radečah. Vechi naj bi prejšnji dan Miheliča v Št. Juriju celo obiskal, drug drugemu naj bi vse odpustila, kaplan pa je še izjavil, da ne želi več ostati na Svibnem. Že 11. februarja je župniku povedal, da mora stran, ker bo sicer onesrečil njega in sebe (*unglücklich machen würde*). V čedalje bolj nekonsistentnem pismu je Mihelič med drugim še zapisal, da bolj ko bi Laha podžigali (*je mehr man dem Wälschen zu heitzen würde*), bolj bi bilo ogroženo njegovo, Miheličevo življenje (*in desto grösserer Gefahr ist mein Leben*). Vechija naj bi od sprave z njim, za katero je kaplan prosil, odvrnil gosposčinski upravitelj Žagar. Navrgel je še, da so kaplana na začetku obiskovala dekleta iz Šentvida pri Stični in Šmartnega pri Litiji (v teh dveh krajih je namreč prej služboval),

124 Prav tam, No. 88, 4. 3. 1790.

kar je prenehalo tako, da je on, župnik, začel z dekletu grobo ravnati (*sie grob zu behandeln*).¹²⁵

Na ljubljanskem nadškofjskem ordinariatu so po prejemu treh pisanj iz Zavrha – Miheličeve tožbe, Žagarjevega spremnega pisma in še enega Miheličevega pisma – ter pisma kaplana Vechija ukrepali v nekaj dneh. Za preiskovalnega komisarja (*Untersuchungs-Kommissär*) so 3. marca imenovali Franca Greiserja, župniškega vikarja na sosednjem Dobovcu. Naročili so mu, naj na podlagi priloženih spisov zasliši tožnika in obtoženega, ki naj svoji izjavi lastnoročno podpišeta, ter ugotovi, na čigavi strani je krivda.¹²⁶

Medtem ko je Franc Greiser preučeval spise, ki so mu jih poslali z ordinariata, ter pripravljali zaslišanje tožnika in toženca, je Miheličeva odsotnost pri domačih župljanih in v sosednjih župnijah zlasti med preprostim ljudstvom (*bei dem Volck von niedern Klasse*) vzbujala vedno več pozornosti in spotike. O tem je nadškofjskemu ordinariatu 10. marca pisal upravitelj svibenskega gospostva in deželskega sodišča Matija Žagar, ki je še vedno čakal na odziv cerkvene oblasti na Miheličevo prijavo oziroma ovadbo (*Anzeige*), podano gospostvu 24. februarja in dan pozneje poslano naprej v Ljubljano. Spraševal je, ali bo zadevo (*das factum*) preiskala cerkvena oblast sama ali jo bo prepustila svetni.¹²⁷

Kot smo videli, se je Mihelič naslednji dan, 11. marca zvečer, po 15 dneh odsotnosti vrnil v svibensko župnišče. Tam je dobovski vikar Franc Greiser 16. marca opravil zaslišanje obeh strani, posebej kaplana Hieronima Vechija kot obtoženega (*als Beklagter*) in posebej Janeza Miheliča kot tožnika (*als Kläger*). Ljubljčan Greiser, nekaj let starejši od Miheliča, po sodobnih pričevanjih pošten in značajan mož,¹²⁸ je preiskavo opravil temeljito in vestno, z natančnimi vnaprej pripravljenimi konkretnimi vprašanji, ki so se opirala na Miheličeve pisne obtožbe. Pogovor z Vechijem je opravil hitro, najbrž šele potem, ko je izprašal Miheliča. Kaplan je o obiskih deklet pojasnil, da so k njemu prihajala iz različnih razlogov, tako iz duhovnih kot svetnih. Zanimal je očitanje mu grobe besede, ki naj bi jih rekel župniku, in navedel drugačne, glede zastrupitve prežganke 20. februarja zvečer pa povedal, da je to dejanje le plod župnikove domišljije (*Einbildung*).

Od ranocelnika Peca ni nikoli kupil ne strupa ne česa drugega niti ni nikdar vstopil v njegovo hišo, kar mora ta pisno potrditi (*Er muß schriftlich dieses attestiren*). Greiser je nato Vechiju pokazal Pecovo pisno pričevanje (*attestat*), ki bo priloženo zaslišanju skupaj z ranocelnikovim pismom. Na zadnje vprašanje, kaj zahteva s svojimi odgovori, je kaplan odgovoril, da izgubljeno dobro ime, sicer pa je Miheliču vse oprostil in odpustil, kakor naj mu tudi Bog.¹²⁹

Zaslišanje Janeza Miheliča je bilo daljše, tudi zato, ker je Greiser vmes poklical nekaj prič, ki jih je predlagal tožnik. Ta v zvezi z obiski deklet pri kaplanu ni mogel povedati nič slabega, kar bi videl na lastne oči, ampak se je skliceval le na spotakljivost in govornice. Najsi so bili razlogi za obiske taki ali drugačni, so bili po Miheličevem mnenju dovolj slabi (*genug übel*), da so iz tega nastali (kaplanovo) skrajno zaničevanje, preganjanje in sovražnost. Med preprirom 11. februarja naj bi mu Vechi med drugim rekel, da na svetu ni slabšega človeka od njega, ko se je potem vrnil iz Ljubljane, pa, da je nadškof nad njim zelo ogorčen. Ko je Mihelič nato videl, kako mu je kaplan nalival juho, in je takoj zatem zbolel, si ni mogel misliti drugega, kakor da mu je vanjo vmešal strup. Na Greiserjevo vprašanje, ali ima vse v tožbi navedene dokaze za resnične, je odgovoril pritrdilno, na vprašanje, ali lahko njegove navedbe potrdijo priče, pa je imenoval subsidiarja (duhovnega pomočnika) Mihaela Springerja in župniškega hlapca Jakoba Drobneteta. Springer je potrdil, da je enkrat res povedal priliko o nekem misijonarju in hiši, ki ni hotela zagoreti, pri denarju, ki ga je prejel od Vechija, pa je šlo za posojilo, da bi si kupil potrebno obleko. Hlapec Drobne je na vprašanje, kaj posebnega je videl pri kaplanu, ko je tistega sobotnega večera delil prežganko, odgovoril le, da je Vechi prijel zajemalko na sredi ročaja in župniku nalil prvemu, česa drugega pa ne ve. Nato je Greiser izprašal kuharico, na kakšen način je župniku pripravljala sirotko in ali ji je kaplan dal kako stvar, da bi jo župniku zamešala v jed ali pijačo, kar je ta zanimala, kakor tudi, da bi bila kdaj sama s kaplanom. Sledila so še zaslišanja preostalih poslov iz župnišča, ki so vsi zanimali, da bi pri kaplanu v hiši ali zunaj nje kdaj opazili kaj nespodobnega ali spotikljivega.

Ko je Greiser nato Miheliča vprašal, ali zdaj, ko so bile vse njegove obtožbe ovržene, še vedno meni, da je kaplan »videti resnično tako črn in zlovoljen, kot ga opisuje«, je ta odvrnil, da po-

125 Prav tam, No. 79, 5. 3. 1790.

126 Prav tam, No. 75, 3. 3. 1790.

127 Prav tam, No. 80, 10. 3. 1790.

128 Greiser je bil Ljubljčan, rojen leta 1742 in posvečen v duhovnika leta 1766; umrl je leta 1800 kot župnik na Brdu pri Lukovici (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 235; NŠAL 580, Zapuščina Viktor Kragl, šk. I, Duhovniki ljubljanske škofije, umrli od l. 1788 do 1841, s. p.).

129 NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 83, 16. 3. 1790.

sli vendar ne morejo vedeti vsega, kar se dogaja pri mizi, glede obiskov deklet pri kaplanu pa, da doslej še niso bili izprašani vsi njegovi posli. Nato je na Greiserjevo vprašanje, kaj se je dogajalo pri mizi, izpričal, kako je kaplan med nalivanjem juhe migal s prsti, on pa je takoj pomislil, da mu vsipava strup. Brž ko je juho použil, je zbolel, in ker je bilo to tako nenadoma in stanje tako hudo, ni zaupal nikomur, niti svojim poslom. V vročici je pričakoval gotovo smrt, zato ni videl druge rešitve, kakor da je še vročičen vstal in poiskal zaščito in varnost. Svojo hudo stisko je zaupal upravitelju gospostva Svibno (Matiji Žagarju v Zavrhu), ta pa mu je rekel, naj svoje pritožbe zapiše (*ich soll meine beschwerde aufsetzen*), kar je tudi storil, ko se je še vedno boril s smrtno vročično boleznijo. Vsi so se zaman trudili, da bi mu jo izbili. V takem stanju ni mogel domov ter si zaradi dolgotrajnih in hudih bolečin ni želel drugega kot smrt. Ničesar se ni bal bolj kakor vrnitve domov, zato je od 24. februarja (dejansko 27.) do 11. marca ostal v Št. Juriju. V tem času se je moral zaradi zelo hudih napadov bolezni in pričakovanja smrti dvakrat spovedati, kaplanu pa je vse odpustil in mu odpušča tudi zdaj. Kar je zdaj izpovedal, ni storil zato, da bi tožil kaplana, ampak da bi branil sebe, ker si hoče kaplan Vechi povrniti čast in dobro ime.

Zanimivo je, da Greiser Miheliča med zaslišanjem ni seznanil z vsebino pričevanja ranocelnika Peca. To pa je storil naknadno, saj je Mihelič pod svoj podpis, v katerem se je imenoval »tožnik in zagovornik v protitožbi« (*als Kläger und, in der Wiederklage Vertheidiger*), dodal naslednji pomenljiv pripis: »P. S. Kot vidim, je ranocelnik (*der Chyrurgus*) v Radečah brez vročične bolezni večji norec (*ein größerer Thor*), kakor sem bil jaz v vročični bolezni, ker me je 21. februarja videl ležati v izjemni vročini (*in einer außerordentlichen Hitze*), ko nisem govoril drugega kakor o smrti, umoru in zastrupljanju. Priča tega je gospod Kolovič,¹³⁰ ki se je več kot uro trudil, da bi mi jo izbil [vročino], a ni opravil ničesar, ker od vročine in »gona fantazije« (*von Hitze und Triebe der Phantasie*) nisem mogel toliko misliti in govoriti, da bi se spovedal. Kaj bi mi bilo storiti šele zdaj, če bi tožil vse volkove, medvede idr., ki so prišli nadme? Zdaj bi me goto-

vo požrli. To je razvoj [zaključek] te stvari (*Dieses ist die Entwicklung dieser Sache*).«¹³¹

Miheličevo jezo na radeškega ranocelnika Janeza Peca je povzročilo pismo, ki ga je ta prejšnji dan, 15. marca, skupaj z uradnim pričevanjem (*attestat*) poslal vikarju Greiserju. V neohranjenem atestatu je Pec zanikal vse, kar je Mihelič trdil v zvezi s strupom, v pismu pa je svibenskega župnika ves ogorčen označil za brezsrčneža in lažnivca, ki ga je spravil ob dobro ime. Če za tega »hudobnega človeka« ne bo dosegel primerne kazni pri ordinariatu in dobil zadoščenja za širjenje laži, se bo obrnil še na svetno sodišče.¹³²

Vikar Franc Greiser je v vlogi preiskovalnega komisarja nazadnje 18. marca na Dobovcu nadškofijskemu ordinariatu podal poročilo, ki je bilo za Miheliča več kot neugodno. Tožnik ni mogel dokazati ničesar, nasprotno pa so vsi, celo njegovi posli, neustrašno, ne glede na njegove grožnje, pokazali na neresničnost vseh točk obtožbe. Greiser je bil do Miheliča skoraj do konca preiskave sočuten in imel celo nekaj iskric zaupanja v njegove besede, dokler ni od ranocelnika Peca dobil zahtevanega atestata in pisma, ki sta spodkopala vse temelje Miheličeve zgodbe o zastrupitvi. A Mihelič se je urno znašel, dodal pripis (*Post Scriptum*) zoper ranocelnika in upal, da mu bo sklicevanje na domnevne fantazije med boleznijo pomagalo iz težav (*noch was aus dem Gedränge bringen*). Greiser je pikro sklenil takole: »In res, če nočemo vseh njegovih intrig (*Ränke*) pripisati izbrani zlobi, ni mogoče misliti nič drugega, kot da že dolgo fantazira; zato potrebuje ranocelnika, da bi mu očistil glavo, in vrtnarja, da bi mu malo pristrigel pisalno pero in jezik.« Sprti strani, ki se zdaj zdita med seboj dokaj spravljeni, bi bilo najbolje ločiti drugo od druge, ker se kaplan ne more več zanašati na župnikovo nestanovitnost. Ob kaplanovi dokazani nedolžnosti je Greiser »brez pristranskosti« zapisal, da je Vechi dober, marljiv in pri župljanih priljubljen duhovnik, ki (v župniji) opravlja vsaj tri četrtine dušnopastirskega dela.¹³³

Za Miheliča je bilo več kot neprijetno tudi pismo, ki ga je istega dne, 18. marca 1790, podpisal ranocelnik Pec, sestavil pa mu ga je pisanja veliko bolj vešč človek. Pec je razkril, da mu je Mihelič pisal, naj mu pomaga tako, da mu izstavi atestat (*ein hitzig entschuldigendes Attestat*), v katerem bo vsa njegova dejanja opravičil, češ da so bila storjena v vročičnem stanju. Tega Pec zaradi vesti in

¹³⁰ Marko Kolovič, po rodu Radečan, je bil posvečen v mašnika leta 1765 in od leta 1782 kaplan v domači župniji, kjer je leta 1810 tudi umrl (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 234–235). Zelo verjetno mu je prav Mihelič kot radeški župnik od leta 1781 pomagal priti do kaplanskega mesta v Radečah, saj sta se poznala od prej, ko je Kolovič sedem let služboval v Sv. Križu pri Rogatcu (Rogaška Slatina) (prav tam, str. 235), Mihelič pa sočasno štiri leta v sosednjem Rogatcu (1777–1781).

¹³¹ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 82, 16. 3. 1790.

¹³² Prav tam, No. 85, 15. 3. 1790.

¹³³ Prav tam, No. 81, 18. 3. 1790.

časti nikakor ne more storiti. Izvirnik Miheličevega pisma ima pri sebi in ga lahko vedno pokaže, ordinariatu pa pošilja (njegovo prejšnje) pismo, ki dokazuje ravno nasprotno. Pec je od ordinariata pričakoval, da bo Mihelič ustrezno kaznovan, če pa se to ne bo zgodilo, ga bo pri ordinariatu uradno tožil in zahteval zadoščenje zaradi prizadete časti.¹³⁴

In vendar Mihelič še ni odnehal, ampak je tri dni zatem, 21. marca, v pismu nadškofu Brigidu podal krajšo »repliko« (*die Replik*), v kateri je med drugim vztrajal, da je na lastne oči videl, kaj je kaplan ob natakanju juhe počel s prsti. Pisanje je zanimivo predvsem zato, ker pisec v njem navaja slovenski dialog med seboj in hlapcem Jakobom Drobnetom ob odhodu v Zavrh (20. februarja). Hlapec naj bi Miheliču tedaj dejal: »*Kaj neki Gospud koplán takrat dellajo, kir njim Shuppo taljajo, kir toku gor nad talerjam nekej f perftmi menzajo.*« Mihelič pa naj bi mu odvrnil: »*Toku fi tudi ti tu viduv? Ti se vender en shikan zhlovek, kir tudi she kej samerkash, kir se tudi she kej poahtafh.*«¹³⁵ Drobne je tako bojda govoril vpričo radeškega tržana Mihaela Fockeja, in ko so ga v Zavrhu o tem izprašali, naj bi izjavil, da je vedno pripravljen priseči, kaj je videl.¹³⁶

Sicer pa je Janez Mihelič v prvih mesecih leta 1790, ko so se te reči dogajale, očitno brez vidnejših težav vodil župnijske gospodarske in druge zadeve. Kapiteljskemu administratorju je, denimo, pisal o podložnikih in davkih tudi iz svojega zatočišča v Št. Juriju pod Kumom, le da ob datumu 5. marec ni navedel kraja.¹³⁷ Kot se je izkazalo pozneje, je pri gospodarjenju že prej močno popustil, saj, denimo, ni redno odvajal davkov, tako da se je nakopičilo nemalo davčnih in drugih zastankov. Ti so, kot bomo videli, nazadnje bremenili Miheliča osebno in so jih pokrili iz prodaje njegovih premičnin.

O izsledkih Greiserjeve preiskave, s katero je bil kaplan Vechi oproščen vseh Miheličevih obtožb, so ljubljanski stolni kanoniki razpravljali 23. marca. Njihova mnenja, pripisana Greiserjevemu sklepnemu poročilu z 18. marca, so bila različna, od tega, da je treba za dušno pastirstvo nesposobnega in duhovništva nevrednega Miheliča takoj odstaviti, do tega, da bi zadoščalo strogo opozorilo. Tudi obiski deklet pri Vechiju niso ostali prezrti. Po mnenju enega od kanonikov bi morali

kaplana prestaviti v kak odročen kraj, kjer še ni toliko znan.¹³⁸

Odločitev o Miheličevi nadaljnji usodi je bila sprejeta po štirih tednih, 21. aprila 1790, ko je nadškof in metropolit Mihael Brigido stolni kapitelj pisno obvestil, kakšno kazen je svibenskemu župniku naložil zaradi obrekovanja dveh duhovnikov in ranocelnika ter javnega pohujšanja, ko je za 15 dni zapustil župnijo iz razlogov, ki so se porodili v njegovi domišljiji. Odvzel mu je dušno pastirstvo (*die Seelsorge abzunehmen*) ter ga razglasil za popolnoma nesposobnega (*gänzlich unfähig*) za službo župnika, dokler ne bo svojih obtožb zoper nedolžne osebe preklical ter s stanovitnim, razumnim in duhovniškemu stanu primernim vedenjem dokazal, da mu je zopet mogoče zaupati dušno pastirstvo. Najsi je obrekovanje povzročila blaznost ali hudobija (*aus Wahnwitz oder aus Bosheit*), je bil Mihelič odstavljen in za župnijskega administratorja (upravitelja) postavljen kuratni duhovnik Matija Böhm. Ta bo moral odstavljenemu župniku v župnišču brezplačno dajati hrano, Mihelič pa se bo dolžan ravnati natanko po njegovih navodilih, sicer mu bo prepovedano tudi maševanje.¹³⁹

Janez Mihelič je tako na svoji župniji postal gost novega administratorja Matije Böhma.¹⁴⁰ Koliko je še ostal vključen v redno pastoralo, ne vemo. Po odstititvi z mesta župnika je v matičnih knjigah podpisan le še dvakrat, 24. aprila in 15. maja 1790, obakrat kot krščevec.¹⁴¹

Njegov najzgodnejši odziv na nadškofovo odločitev, da ni več župnik in dekan, najdemo v pismu, ki ga je 16. maja 1790 poslal Liberatu Vodopivcu, lokalistu na Konjšici v domači dekaniji. Najprej se je razpisal v zvezi z nameranim zaprtjem cerkve sv. Lenarta na Rodežu, nato pa prešel na svoj primer: »Kot slišim, se moji sovražniki že veselijo moje odstititve. Ko bodo prišli gospodje komisarji, bodo že videli, kdo se v svoji fantaziji (*in seiner Phantasie*) bolj moti, ali jaz, ker sem imel v svoji zaradi bolezni povzročeni fantaziji takšne stvari za resnico, ali oni, ki bi pri zdrav-

¹³⁴ Prav tam, No. 84, 18. 3. 1790.

¹³⁵ Mihelič je te besede napisal v standardni bohoričici (Japljevega prevoda Svetega pisma), ne v Pohlinozem črkopisu, v katerem je bila objavljena njegova pesem v *Pisanicah*.

¹³⁶ Prav tam, No. 86, 21. 3. 1790.

¹³⁷ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3 5. 3. 1790.

¹³⁸ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 81, 23. 3. 1790.

¹³⁹ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 21. 4. 1790. – Koncept pisma v: NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, s. n., 21. 4. 1790.

¹⁴⁰ V župnijskih maticah Böhmovo ime prvič zasledimo šele 26. julija 1790 (NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, R 1788–1800, fol. 34), vendar je nasploh redko krščevec, poročal in pokopaval. Bil je malo starejši od Miheliča (leta 1788 star 43 let), doma iz Stične, pred prihodom na Svibno je kaplanoval v Dobropolju, nato pa na Blokah, kjer je leta 1797 umrl kot župnijski upravitelj (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 186).

¹⁴¹ NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, R 1788–1800, fol. 4.

vem telesu in razumnosti (*Denkungskraft*) zoper mene sklenili nekaj nepravicega.« Zapisal je še, da se ne boji, ker je bil Bog vedno njegov pomočnik, ter izrazil neizmerno zaupanje, hvaležnost in ljubezen do njega. Kot kaže, je – najverjetneje le v svoji domišljiji – pričakoval prihod nove preiskovalne komisije, ki bo o zadevi odločila njemu v prid, svoje obtožbe zoper Vechija pa je opravičeval s takratnimi bolezenskimi prividi.

V tem pismu je prvi zbiratelj slovenskih pregovorov citiral tudi dva pregovora, enega v italijanščini in drugega v nemščini, oba v zvezi z rodeško cerkvijo. Za nemškega je zapisal, da je njegov, kar koli že to pomeni: »*Ich habe keine Kirche aufgebaut (ist mein Sprichwort), so werde ich auch keine speren und exsecriren.*« [»Nobene cerkve nisem postavil (je moj pregovor), pa tudi nobene ne bom zaprl in desakraliziral.«]¹⁴²

Upanje, da bo spet umeščen za svibenskega župnika in dekana, ga ni zapustilo, vendar je bilo za kaj takega čedalje manj možnosti. V začetku julija je v razmiku dveh dni ljubljanskemu stolnemu kapitlju poslal dve pismi. Prvič se je podpisal samo kot duhovnik (*Priester*), drugič pa kot zdaj suspendirani župnik (*derzeit Suspendirter Pfarrer*). V prvem pismu z datumom 1. julij, ki ga je namenil neimenovanemu naslovniku, nekomu iz stolnega kapitlja, je le na splošno opisoval svojo usodo in nesrečo, ne da bi povedal kaj konkretnega.¹⁴³ Dva dni pozneje, 3. julija, ko se je obrnil na celotni kapitelj, pa je bil neprimerno bolj stvarjen in njegovo pismo bolje strukturirano. Kot pravi na začetku, je po dolgem bolehanju od Boga ponovno prejel zdravje. Tako je spet sposoben pasti svoje ovčice in skrbeti za vse drugo, zato prosi, naj kapitelj sprejme odredbo (*die Anstalt zu treffen*), s katero ga bo ponovno postavil na prejšnji položaj (*in den vorigen Stand zurückzusetzen*). V podporo temu je navedel osem razlogov, na prvem mestu, da si ne zasluži tako težke kazni zaradi stvari, ki jih je storil ljudem med vročično boleznijo iz nepremagljivega napačnega prepričanja (*aus unüberwindlichen Mißbegriffen*). Zatem je poudaril, da kapitelj ravno teh in drugih okoliščin ni preiskal in ni ugotovil resnice. Ni namreč dovolj poslušati le obrekovanja, ampak tudi drugo stran. Ostali razlogi so bili gospodarske narave ter so

zadevali davke, obdelovanje zemljišč, Miheličev vložek v popravilo župnijskih stavb in podobno. Pri zadnjem razlogu je izrazil upanje, da je samo za nekaj časa (*nur eine Weile*) odstavljen (*abgesetzt*) od dušnega pastirstva in ne tudi z župnije ter da kapitelj ne bo prekršil nadškofovega sklepa. Nazadnje je zapisal, da »knežja milost« (nadškof) gotovo ne bo še naprej nenaklonjena odpravi suspenza nad njim (*mich von der Suspension loszusprechen*), ker ga je v te okoliščine pahnila bolezen, čemur je priča Bog.¹⁴⁴

To Miheličevo pisanje je na Svibnem nastalo zadnje. V naslednjih dneh, pred 21. julijem, se je moral namreč tudi fizično posloviti od župnije, kjer je do aprila župnikoval slabi dve leti. Omenjenega dne je namreč iz Ljubljane radeškemu učitelju Jožefu Glaserju poslal potrdilo, da ima ta pri njem še 7 goldinarjev terjatve; na podlagi predloženega potrdila naj svibenski župnijski administrator Glaserju to vsoto izplača v žitu, vinu, hruškah oziroma v čemer bo hotel sprejeti.¹⁴⁵ Nato je 9. avgusta, prav tako v Ljubljani in podpisan kot nekdanji svibenski župnik, sestavil v prepisu ohranjeno pismo o poravnanih obveznostih dveh podložnikov.¹⁴⁶ Ni dvoma, da je Mihelič tedaj že prebival pri ljubljanskih kapucinih (na današnjem Kongresnem trgu), kamor ga je, kot izvemo nekaj mesecev pozneje, napotil nadškof Brigido, da si povrne spodkopano zdravje.¹⁴⁷

Iz kapucinskega samostana se je nato konec septembra in v začetku oktobra s tremi pismi obrnil na kapitelj v zvezi z urejanjem svojih stvari na Svibnem.¹⁴⁸ Župnijski administrator Matija Böhm je o tem malo prej, 25. septembra, pisal proštu ali kanclerju kapitlja,¹⁴⁹ in sicer, da bo treba oceniti, koliko je Mihelič vložil v stavbe, in ugotoviti, ali njegovo premoženje pokriva dolgove. To pa ni mogoče drugače, kot da naslovnik pisma pride sam na Svibno ali tja pošlje pooblaščenega komisarja. Enako velja za Miheliča, ki naj bo bodisi navzoč osebno ali pa naj za to pisno pooblasti

¹⁴² NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 96, 16. 5. 1790. – Italijanski pregovor se glasi: »Scherza coll' infanti, me lälšia i Santi!«, v dobesednem prevodu: »Šali se s fanti (otroki, fantalini, tudi hlapci), pusti pri miru svetnike« in v smislu: o svetih stvarih šala ni primerna.

¹⁴³ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 1. 7. 1790. – Naslovnika imenuje samo: »Hochwürdigsten Gnaden! Gnädiger Herr und Patron!«.

¹⁴⁴ Prav tam, 3. 7. 1790.

¹⁴⁵ Prav tam, 21. 7. 1790.

¹⁴⁶ Prav tam, 9. 8. 1790.

¹⁴⁷ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 18, fasc. 37, Nadškofija 1789–1793, No. 51, 24. 11. 1790.

¹⁴⁸ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 26. 9. 1790, 30. 9. 1790 in 2. 10. 1790. – Kapucinski samostan je v dataciji naveden v prvem in tretjem pismu, v drugem pa samo Ljubljana.

¹⁴⁹ Prošt stolnega kapitlja je bil tedaj (od 1771 do smrti 1796) Rajmund Franc Orfej grof Auersperg (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 6), kancler pa Francišek Borgia baron Raigersfeld (NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 2. 10. 1790, 21. 1. 1792), kanonik od leta 1788 in hkrati stolni župnik, od 1795 do smrti leta 1800 pa tudi pomožni škof in generalni vikar (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 7 in 11).

Nekdanji kapucinski samostan na današnjem Kongresnem trgu v Ljubljani, od koder je Mihelič jeseni 1790 pobegnil v Briksen, kolorirana jedkanica Aloisa Schaffenratha, okoli 1817 (Kopriva, Ljubljana skozi čas, med str. 144 in 145).

drugo osebo.¹⁵⁰ Vest je takoj dosegla Miheliča, ki je že naslednjega dne, 26. septembra, iz kapucinskega samostana pisal (očitno istemu kanoniku), da je izvedel za njegovo nameravano pot na Svibno, in ga prosil, naj morebitnih tamkajšnjih terjatev do njega (*wenn einige Fo[r]derungen aldort an mich vorkommen*) nima za veljavne (*nicht für geltend annehmen*). Nato je še navedel, koliko so drugi dolžni njemu, a jih zaradi svoje odsotnosti ne more terjati. K naslovniku, ki ga je imenoval »Vaša milost«, bi Mihelič prišel sam, »ker pa vidim, da so mi vsi tako nenaklonjeni in nočejo drugega kakor me še bolj zatirati, se izročam Bogu«; Boga ljubi, četudi ga Gospod »pusti od vseh strani preganjati«. Naslovnika je nazadnje prosil, naj bo iz usmiljenja prizaneseno njegovi uboščini. Iz njegovega premoženja bo mogoče poplačati vse, če mu bodo pustili obleko, knjige, posteljnino in prte, saj bi od njihove prodaje dobili malo, njemu pa bi prizadejali še večjo škodo, ko je že tako ali tako dovolj prizadet in uničen (*beschädiget, und zu Grund gerichtet*).¹⁵¹

Štiri dni zatem, 30. septembra, je obsežnejše pismo naslovil na celoten stolni kapitelj. V njem je izrecno zapisal, da ne more nič zoper to, kar je »storil v svoji vročični bolezni, skrajnem strahu in zmedenosti (*Verwirrung*)«, in da si ni mogel pomagati, ko svojih fantazij, ki jih je povzročila omenjena bolezen, ni mogel ločiti od resnice. To naj bi bilo znano vsem, le njegovi sovražniki nočejo vedeti in imajo od tega korist. Potožil je nad svojo krivično usodo, da mora zdaj živeti od miloščine tistih, ki sami živijo od miloščine (tj. ljubljanskih kapucinov), in izrazil upanje, da se bo lahko čimprej vrnil v župnijo. Če bo to šele ob jurjevem (24.

aprila naslednjega leta) – zdi se, da so ga s tem tolažili –, bo za župnijsko gospodarstvo teže, kakor če se vrne takoj. Kapitelj je najponižje prosil, naj se zanj zavzame pri nadškofu, da ga blagovoli spet postaviti na prejšnje mesto.¹⁵²

V tem pismu srečamo za našo problematiko pomenljive besede, edine, ki se v Miheličevih pismih in z njim povezanih dokumentih nanašajo na njegovo literarno ustvarjanje. O tem, kakšne spise je imel v mislih, ki naj bi jih dal oblasti v presojo, lahko le ugibamo, kakor tudi o tem, ali so bili plod njegove domišljije. Ni namreč znano, da bi po objavi edine pesmi v Pisanicah (1779) natisnil še kar koli drugega, ni pa izključeno. Vsekakor se je zaradi svojega pisanja počutil potrjenega in zaslužnega.

V prevodu pravi takole: »Zoper to [njegovo usodo] so še druge okoliščine [razlogi], namreč nekaj spisov, ki sem jih napisal za splošni blagor in srečo ljudi; tako upam veliko bolj in zagotovo v večno plačilo za svojo vnemo, trud in korist, ki še vedno nastaja [izhaja/prihaja] iz njih. Kako naj ima zdaj svet pravico, da me tako hudo kaznuje? Posebej, ker svojih pisanj nisem razširjal, ampak sem jih dal oblasti, da jih je bodisi zavrgla bodisi sprejela in odobrila, ker jih je priznala kot koristne za dobro in blaginjo neizmerno veliko ljudi.«¹⁵³

¹⁵² Prav tam, 30. 9. 1790. – Podpisan kot: »derzeit vom Pfarramte entsetzt«.

¹⁵³ »Sollen noch andere Umstände dagegen seyn, als nämlich einige zum allgemeinen Wohl, und Glückseligkeit der Menschen von mir verfaßte Schriften, so hoffe ich vielmehr ganz gewiß die ewige Belohnung für meinen Eifer, Mühe, und Nutzen, welcher daraus noch immer entsteht. Wie soll nun die Welt berechtigt seyn mich deßselben so härbe zu bestrafen, besonders da die Schriften nicht von mir ausgestreuet, sondern nur an Gehörde gegeben worden, von welcher sie entweder verworfen, oder angenommen, und begnähmigt worden, weil sie für gut, und zur Wohlfahrt ungemein vieler Menschen dienlich anerkannt worden sind« (prav tam).

¹⁵⁰ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis., 25. 9. 1790.

¹⁵¹ Prav tam, 26. 9. 1790.

Že naslednji dan, 1. oktobra, je Mihelič prejel naznanilo kapiteljskega kanclerja Franciška Borgie barona Raigersfelda, da bo v kratkem odšel na Svibno pooblaščen komisar z namenom, da, kolikor je mogoče, uredi z Miheličem povezane zadeve, ta pa naj se nemudoma izreče, ali ima svojo navzočnost pri tem za nujno ali bo za to koga pooblastil. Mihelič je dan zatem v kapucinskem samostanu napisal odgovor, da ne more priti osebno »zaradi svoje sedanje ovire, namreč kazni« (*wegen meiner dermalighen Hinderniß, nämlich der Strafe*), poleg tega pa bi bil lahko zaradi svojega preveč popustljivega vedenja pri marsičem odrinjen in oškodovan. Zato pooblašča (odvetnika) dr. (Jožefa) Lukmana¹⁵⁴ in prosi, da komisijo odložijo, dokler se ta ne vrne s Hrvaškega. Mihelič je bil prepričan, da so njegovi dolgovi oziroma neplačani zaostanki podložnikov že poravnani, saj naj bi novi župnijski administrator samo z žitno desetino pobral okoli 1000 goldinarjev. Kar pa zadeva njegove stvari na Svibnem, je prosil, naj razen žita in vina ne prodajo ničesar, ker bo vse še potreboval. Ker ima veliko terjatev do drugih, bo primanjkljaj, ki bi ga morda še bremenil po prodaji žitne in vinske zaloge, skušal hitro poravnati, ko bo spet postavljen na prejšnji položaj svibenskega župnika.¹⁵⁵

Zavedanje, da se ga bodo na Svibnem odkrivali in da je inventura njegovega tamkajšnjega imetja zadnje dejanje njegove župniške in dekanske zgodbe, je bilo za Miheličevo duševno zdravje očitno prehudo breme. Počutil se je vse bolj ogroženega in preganjanega, zaradi česar je nekega oktobrskega dne skrivaj zapustil ljubljanski kapucinski samostan in se slednjič znašel v tirolskem Briksnu. Od tam je samostanskemu gvardijanu 14. novembra poslal pismo, v katerem je pojasnil svoje dejanje, ki ga je povsem določno imenoval beg (*Flucht*). Kot pravi na začetku, ga je Bog iztrgal iz rok sovražnikov in rešil pred smrtjo. Na Kranjsko se ne bo vrnil in tam ne bo več duhovnik. Vse okoliščine preganjanja, celó leto, ko se bo to zgodilo, naj bi mu Bog razodel že v prvih dneh duhovništva (!), nato ponovno pred dvema

letoma in pol (torej sredi leta 1788), pet dni pred njegovim nedavnim begom iz Ljubljane pa jih je potrdil z besedami: »Če pride k tebi mestni župnik,¹⁵⁶ tedaj beži, moj sin!« In tako je Mihelič na Božji ukaz tudi storil. Zdaj upa, da bodo njegovi sovražniki nehali divjati in besneti, ko bodo morali jasno spoznati, kako krivično so ga preganjali, gvardijana pa prosi, naj to zadrži zase. Kje se nahaja, razkrije na koncu v prošnji gvardijanu, naj njegova spričevala (atestate), ki jih nujno potrebuje, nemudoma pošlje briksenskemu škofu ali jih izroči dr. Lukmanu, če je ta že prišel domov.¹⁵⁷

O tem, v kakšnem stanju in okoliščinah ter kdaj je odstavljeni svibenski župnik Janez Mihelič prišel v Briksen, zgovorno priča dopis briksenskega škofa ljubljanskemu nadškofu z datumom 19. november 1790, pet dni po nastanku Miheličevega pisma kapucinskemu gvardijanu. Škof Jožef grof Spaur je ljubljanskemu kolegu, nadškofu Mihaelu Brigidu, poročal, da je 1. novembra prišel k njemu Janez Mihelič, ki trdi, da je župnik in dekan na Svibnem na Kranjskem. Pojavil se je bolehen in povsem izčrpan (*kranklicht und an Kräften ganz entschöpft*), ko pa si je nekoliko opomogel, je škofu zaupno povedal, da je iz Ljubljane, kjer se je zadrževal v kapucinskem samostanu, ušel iz strahu pred smrtno nevarnostjo, in sicer zaradi nekega svojega pisanja zoper celibat, ki ga je že pred desetimi leti izročil komornemu prokuratorju v Gradcu. V Briksnu, kamor je prispel po stranpoteh in preko strmih gora, so spoznali, da pomilovanja vredni duhovnik (*bedaurungswürdiger Priester*) nima utemeljenega razloga za strah, ampak da ga je do tega koraka privedlo stanje nerazsodnosti (*Sinnesverwirrung*) ali že dlje časa trajajoča depresija (*Schwermut*). Briksenski škof je želel vedeti, kako bi še vedno skrajno prestrašenega in dokaj zmedenega duhovnika spravili nazaj domov (*in sein Kirchsprengel*), če pa se mora ta resnično bati kazni, se je zanj zavzel, naj bodo do njega milostni in popustljivi.¹⁵⁸ Pismo je v Ljubljano prišlo v treh dneh, Brigidov odgovor pa je sledil že dva dni zatem, 24. novembra. V njem je prosil, naj Miheliča spravijo iz Briksna domov z rednim poštnim vozom ali na kak drug varen način, da bo zopet prišel v oskrbo ljubljanskih kapucinov. Nekaj znamenj nerazsodnosti, čeravno dvoumnih, je kazal že kot svibenski župnik in

¹⁵⁴ Zapriseženi odvetnik dr. Jožef Lukman je po kranjskem deželnem šematizmu za leto 1795 stanoval nedaleč od kapucinskega samostana, v Slonovi ulici (*Elephantengasse*), današnji Čopovi (*Schematismus für das Herzogthum Krain 1795*, str. 78). Otroci so se mu tu rojevali od leta 1793 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, R 1792–1796, fol. 16 in 64).

¹⁵⁵ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 2. 10. 1790. – Pismo je ohranjeno v prepisu, opremljeno samo z datumom, brez kraja nastanka, Mihelič pa je podpisan kot: »der Zeit noch mit der Sulpension behafteter Pfarrer«.

¹⁵⁶ Mestni župnik je bil v tem času kanonik Francišek Borgia baron Raigersfeld (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, Matične knjige, R 1771–1790, pag. 246/524 in 250/528), sicer kapiteljski kancler. O njem gl. tudi op. 148.

¹⁵⁷ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 14. 11. 1790.

¹⁵⁸ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 18, fasc. 37, Nadškofija 1789–1793, No. 50, 19. 11. 1790.

dekan, zato ga je nadškof napotil (*angewiesen*) v tamkajšnji kapucinski samostan, da bi si povrnil spodkopano zdravje.¹⁵⁹

Mihelič se kljub temu ni vrnil v Ljubljano, čeprav je briksenski škof ljubljanskemu nadškofu 13. decembra poročal, da se je medtem skoraj povsem otresel zmedenosti (*von seiner Gemüthsverwirrung beynahe ganz befreuet sey*) in da od slednje ni mogoče opaziti nobenih sledov več. K temu so največ prispevala zdravila, prijazni sprejem in poduk. Tako je po zdravnikovem mnenju obstajalo utemeljeno upanje v popolno okrevanje (*gänzliche Herstellung*), nasprotno pa nevarnost poslabšanja, če bi moral na pot v tem surovem letnem času. Briksenski škof je Brigidu obzirno predlagal, naj Miheliču pomaga s podporo v obliki pokojnine (*Pension*) iz njegove župnije, z nadarbino ali na kak drug način. Škof gostitelj tudi ni imel nikakršnih pomislekov, da Miheliču dovoli maševati.¹⁶⁰

Nadškof Brigido se je predzadnji dan leta 1790 briksenskemu kolegu lepo zahvalil za vso skrb in mu sporočil, da je nezasedene nadarbine, ki jih je Miheliču že pred njegovim odhodom (*vor seiner Entfernung*) namenil pri ljubljanski stolni cerkvi (*an meiner Metropolitan Kirche*), pustil nezasedene, določitev časa duhovnikov vrnitve pa popolnoma prepušča škofovi presoji.¹⁶¹ Z nadarbinami je imel očitno v mislih Pregljev beneficij pri stolnici, ki Miheliču uradno še ni bil odvzet.

Janez Mihelič se je 31. januarja 1791 na svojega ordinarija obrnil s prošnjo, naj zanj pri stolnem kapitlju izposluje, da mu iz njegovega premoženja pošlje 100 goldinarjev, ki jih potrebuje za plačilo hrane, obleke in drugega ter za pot domov. Ocenil je, da njegovo premoženje gotovo presega 1000 goldinarjev, iz česar naj pokrijejo 266 goldinarjev zaostalega plačila davka in dajatev. Ne pusti pa si vzeti 200 goldinarjev, ki jih je zahteval za povrnitev gradbenih stroškov (*Baureparation*), saj naj bi v zadnjih dveh letih na Svibnem za popravilo župnišča, hlevov in drugih stavb porabil najmanj 500 goldinarjev.¹⁶² Miheličeva prošnja je v Ljubljano pripotovala kot priloga priporočila briksenskega škofa.¹⁶³

Medtem je stolni kapitelj pospešeno urejal njegove premoženjske zadeve. Svibenski gosposčinski upravitelj Matija Žagar je 3. in 4. januarja 1791 skupaj z dvema cenilcema v župnišću na Svibnem izvedel inventuro Miheličevega premičnega premoženja, ki so ga ocenili na

dobrih 631 goldinarjev. Od tega je največji delež, slabih 186 goldinarjev, odpadel na terjatve pri posameznikih (*Aktiv Schulden*), vrednost knjig, ki so jih popisali samo sumarno, pa so, denimo, pavšalno ocenili na 25 goldinarjev.¹⁶⁴ Ko je Žagar nato kapitelj spraševal, ali naj gre na dražbo vse ali samo del predmetov, je izrazil mnenje, da bi Miheliču pustili obleko in nabožne knjige (*geistliche Bücher*) ter da bo iztržek na licitaciji vsaj za četrtno večji.¹⁶⁵ Brez Miheličevih terjatev, oblačil in knjig so nato na dražbi 18. in 19. januarja, prav tako pod Žagarjevim vodstvom, iztržili dobrih 535 goldinarjev. V promet so šli tudi žito, vino, suho sadje, kmečko orodje in dve glavi živine.¹⁶⁶ Drugi seznam, popis stvari, ki so jih Miheliču pustili za lastno uporabo, njihova skupna vrednost pa je znašala 77 goldinarjev in pol, je precej krajši: oblačila, perilo, prti, posteljnina, kuhinjsko posodje in dva kosa t. i. hišne opreme – skrinja iz mehkega lesa in potovalni kovček.¹⁶⁷ Ne na prvem ne na drugem seznamu ni knjig in Miheličevih pisanj (osebne arhiva), a lahko upravičeno sklepamo, da mu je ostalo tudi to – prvič zato, ker so knjige sumarno popisali ob inventuri, in drugič zato, ker so izrecno omenjene na hrbtni strani seznama predmetov, ki so mu jih pustili (*Ausweist der dem Hrn Michellitsch belassenen Kleidung, bücher und andern einrichtung*). Pri obeh postopkih, cenitvi in dražbi, je bil poleg Žagarja in dveh cenilcev ves čas navzoč Miheličev nečak Andrej Stritih.¹⁶⁸

Končni račun (*Rechnung*) o premoženjski »masi« Janeza Miheliča, datiran 28. marca 1791, so sestavili tako, da je njegovo imetje skupaj z izterjanimi dolgovi dosegalo vrednost 653 goldinarjev in 12 krajcarjev, izdatki pa natanko toliko, od tega največ, 400 goldinarjev, izplačanih stolnemu kapitlju.¹⁶⁹ Vseh terjatev do Miheliča je bilo precej več, za dobrih 1188 goldinarjev: 695 je zahteval stolni kapitelj, 138 nadžupnik v Laškem, 285 upravitelj Pregljevega beneficija v Ljubljani in 68 Andrej Stritih, ki je označen kot Miheličev sorodnik (*Vätter*). Po odbitku poravnanih dobrih 677 goldinarjev obveznosti je Miheličev skupni dolg do upnikov nanese 511 goldinarjev in 6 krajcarjev.¹⁷⁰

164 NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 5. I. 1791.

165 Prav tam, 8. I. 1791.

166 Prav tam, 18.–19. I. 1791.

167 Prav tam, 21. I. 1791, popis predmetov.

168 Prav tam, 21. I. 1791, pobotnica.

169 Prav tam, 28. 3. 1791, Rechnung.

170 Prav tam, 28. 3. 1791, Forderungen. – V prilogi s 30. septembra 1790 (prav tam, priloga B, 30. 9. 1790) je laški nadžupnik Jožef Kazimir pl. Führenberg likvidacijski komisiji sporočal, da nekdanji svibenski župnik Janez Mihelič deželnim stanovom ni odvedel davkov in drugih deželnoknežjih dajatev od njegovega imenja Konjšica

159 Prav tam, No. 51, 24. II. 1790.

160 Prav tam, No. 52, 13. 12. 1790.

161 Prav tam, No. 53, 30. 12. 1790.

162 Prav tam, No. 57 1/2, 31. I. 1791.

163 Prav tam, No. 57, 7. 2. 1791.

Ko je Žagar celotno dokumentacijo pošiljal kapitlju, je predlagal, naj tiste stvari, ki so jih Miheliču pustili, prevzameta v hrambo njegova sorodnika (*seinen befreundeten*) Jožef Čop in Andrej Stritih v Št. Juriju (dvorcu Podšentjur), saj bi se lahko zaradi vlage poškodovale in propadle, če se gospod Mihelič ne bo kmalu vrnil.¹⁷¹

Pričakovanje Janeza Miheliča, da bi iz »mase« svojega premoženja na Kranjskem dobil zaprosenih 100 goldinarjev, se je torej izjalovilo, saj denarja ni bilo na voljo. Nadškof Brigido je 8. aprila v odgovoru na dopis škofa Spaura s 7. februarja kratko zapisal, da Miheličevo premoženje po ugotovitvah stolnega kapitlja še zdaleč ne zadošča za pokritje njegovih dolgov.¹⁷² Nato se je Mihelič 20. aprila iz Briksna na nadškofa obrnil s prošnjo, naj za izplačilo 100 goldinarjev posreduje pri kapitlju, in potožil, kako kapitelj trdo ravna z njim. Pri tem je s številkami dokazoval, da njegovi dolgovi od neplačanih davkov in drugih obveznosti niso tako visoki in da so drugi njemu dolžni več, tako samo za popravila stavb pri župniji 500 goldinarjev.¹⁷³ Šest dni zatem je v Ljubljano, najverjetneje nadškofu, poslal še pooblastilo (*Vollmacht*) Jožefu Čopu in Andreju Stritihu, da jima izroča v hrambo vse svoje stvari, ki so na Svibnem in drugje, tj. perilo, postelnino, knjige, obleko in aktivne dolgove (*Aktiv Schulden*), ter ju pooblašča, da slednje izterjata in razen 100 goldinarjev porabita za svoje potrebe. Teh 100 goldinarjev pa naj stolni kapitelj pusti njemu in mu jih pošlje.¹⁷⁴ Prepis pooblastila je nato prek kapitlja prišel v roke svibenskega gosposčinskega upravitelja Matije Žagarja, ki je 24. junija odgovoril, da čaka ukaz, ali naj Miheličeve stvari izroči omenjenima Miheličevima sorodnikoma ali ne.¹⁷⁵ Da je do izročitve nedvomno prišlo, priča Žagarjev dopis kapiteljskemu kanclerju baronu Raigersfeldu 21. januarja 1792, v katerem je zapisano, da bi Mihe-

ličev sorodnik (*Vetter*) Andrej Stritih želel prevzeti tudi (sic!) Miheličevo obleko in druge stvari, ki so ostale za njim v ljubljanskem kapucinskem samostanu, za kar bo potreboval napotilo (*Anweisung*) bodisi nadškofijskega ordinariata bodisi stolnega kapitlja. Kanclerja je prosil za izstavitev takega dokumenta, da bo Stritih »te malenkosti« lahko dvignil (*zur behöbung dieser Kleinigkeiten*).¹⁷⁶ Če se je to res zgodilo – in razlogov proti ni videti –, so se torej vse Miheličeve osebne stvari, ki jih je pustil na Kranjskem, znašle v Čopovem dvorcu Podšentjur v Št. Juriju pod Kumom, od njegovih tamkajšnjih sorodnikov pa je bilo odvisno, kako so z njimi ravnali odtlej.

Briksenski škof Spaur se je pri ljubljanskem nadškofu Brigidu za Miheliča še enkrat zavzel v pismu 16. maja 1791, ki ga je deset dni pred smrtjo podpisal že z močno tresočo roko. V njem sporoča, da je duhovniku Janezu Miheliču svetoval, naj odpotuje v domačo nadškofijo urediti svoje stvari. Mihelič je 9. maja škofa pisno prosil, naj mu dovoli ostati, dokler ne prejme potnine (*Reisezehrung*) iz svojega premoženja – za pešačenje 50 milj daleč je namreč prešibek – ali pa od Brigida prejme odgovor na svojo prošnjo z 20. aprila. Spaur je prosilca podprl in še zapisal, da bi bila Miheličeva prisotnost v Ljubljani, kot pravi on sam, nujna za poravnavo dolgov in zavrnitev nepravičnih zahtev do njega.¹⁷⁷

Medtem so se na Kranjskem z zahtevami do Miheliča oglašali še novi upniki, zato je kapitelj zadevo 14. junija 1791 uradno predal v nadaljnjo obravnavo civilnemu sodišču, ki je po novem imelo jurisdikcijo nad duhovnimi osebami, tj. ljubljanskemu mestnemu magistratu.¹⁷⁸ Do pomembne spremembe je kmalu zatem prišlo tudi v Miheličevi nekdanji župniji Svibno, saj se je od nje avgusta ali v začetku septembra poslovil kaplan Hieronim Vechi.¹⁷⁹ Še pred njim je najpозnejše spomladi odšel drugam pohabljeni subsi-

ter od desetine na Kranjskem in Štajerskem za leto 1789, ki jo je imel od njega v zakupu, da pa jih je od podložnikov »pod roko zvijačno pobral« (*unter der Hand meüchlerisch eingehoben*). Führenberg ga je zaradi tega pogosto opomnil, tudi prek nadškofijskega ordinariata, a je ostalo le pri Miheličevih obljubah. Skupaj z obrestmi se je nabral zaostanek v višini 138 goldinarjev, 54 krajcarjev in en pfenig.

¹⁷¹ Prav tam, 28. 3. 1791, dopis kapitlju.

¹⁷² NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 18, fasc. 37, Nadškofija 1789–1793, No. 57 1/3, 8. 4. 1791.

¹⁷³ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 20. 4. 1791.

¹⁷⁴ Prav tam, 26. 4. 1791. – Pooblastilo je ohranjeno v prepisu, ki je najverjetneje priloga, o kateri govori Brigido v kratkem dopisu kapitlju 4. maja 1790 kot o ponovnem Miheličevem pisanju, poslanem prek briksenskega škofa (prav tam, 4. 5. 1791).

¹⁷⁵ Prav tam, 24. 6. 1791.

¹⁷⁶ Prav tam, 21. 1. 1792.

¹⁷⁷ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 18, fasc. 37, Nadškofija 1789–1793, No. 58, 16. 5. 1791.

¹⁷⁸ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 14. 6. 1791.

¹⁷⁹ Vechi je na Svibnem zadnjič krščeval 14. avgusta 1791, od 25. septembra pa srečujemo ime njegovega naslednika (NŠAL, ŽA Svibno, Matične knjige, R 1788–1800, fol. 27). Le kratek čas je opravljal službo župnijskega vikarja na Dobovcu, kjer ga najdemo od 9. do 27. septembra (NŠAL, ŽA Dobovec, Matične knjige, M 1776–1812, fol. 33–34). Kot subsidiar in kaplan je zatem služboval v Šentvidu pri Stični, kjer je bil kaplan že v osemdesetih letih, in kot kaplan v Žužemberku, po letu 1796 pa ga ne najdemo več med duhovniki ljubljanske nadškofije (*Catalogus cleri Archi-dioecensis Labacensis anno 1793*, s. p., črka V; 1794, str. 22; 1795, str. 27; 1796, s. p., črka V; 1798; 1799; 1800; Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 22).

diar Mihael Springer,¹⁸⁰ Miheličev nečak Andrej Stritih pa ni več mogel ostati pisar, ampak se je ob stričevem odhodu s Svibnega (julija 1790), če ne že prej, preselil k sestri in svaku Čop v Podšentjur.¹⁸¹

Za Janeza Miheliča se je marsikaj spremenilo sredi leta 1791, po smrti briksenskega škofa Jožefa grofa Spaura 26. maja.¹⁸² Škofova okolica mu po vsem sodeč ni bila več tako naklonjena kakor pod Spaurom in glede na neugodno gmotno stanje, v katerem se je znašel, si je moral sredstva za preživetje poiskati sam. Kmalu se je preselil v drugo južnotirolsko škofijo Trident (Trient/Trento), v gorsko župnijo Karneid (it. Cornedo) nad Boznom (Bolzano). Od tam je svojemu ordinariju 22. avgusta 1791 poslal prošnjo za odpust iz ljubljanske nadškofije (*mir die Entlassung zu erteilen*), ker je doma tako zelo »zavržen« (*da ich aldort sosehr verworfen bin*), in bi dušno pastirstvo poslej želel opravljati v kateri drugi škofiji. Kot naj bi bilo nadškofu Brigido dobro znano, so ga v skrajno bedo privedli izjemna »dušna vnema« (*Seelen-eifer*), zlobni sovražniki in zaradi raznih nespo-razumov še njegovi nadrejeni, za odpust pa tedaj ni prosil šele prvič, temveč ponovno (*abermal*).¹⁸³ Karneidski župnik Johann Franz Mayr, pri katerem je Mihelič prebival že nekaj mesecev (*einige Monate*), je njegovo prošnjo pospremil s potrdilom, da se vede povsem primerno ter da zgledno in vneto pridiga in katehizira, tako da bi ga želel obdržati in mu pomagati v njegovi »tegobni usodi«. ¹⁸⁴ V Karneidu je Mihelič izjemoma tudi krstil otroka, in sicer 17. julija 1791, podpisan preprosto kot duhovnik (*Priester*).¹⁸⁵

Ni znano, kdaj natanko in zakaj je Karneid zapustil ter kdaj ga je Brigido uradno odpustil iz ljubljanske nadškofije. Oboje se je zgodilo pred 16. februarjem 1792, ko se je nekdanji svibenski župnik in dekan na svojega – zdaj že nekdanjega – ordinarija obrnil z novim pismom, datiranim v kraju Wangen (Vanga) nad Boznom. Iz pisma, pod katerega se je podpisal kot »duhovnik pod nemškim viteškim redom«¹⁸⁶ (*Priester unter dem*

deutschen Orden), izvemo, da mu je Brigido medtem izdal »odpust za večne čase« (*die Entlassung zu ewigen Zeiten*), ni pa mu dal tudi »dobrega priporočila« (*keine gute Empfehlung*), ki si ga je po svojem prepričanju v vsakem pogledu zaslužil. Nadškofa je zdaj prosil, naj »popusti v najbridkejšem preganjanju« (*von dieser bitterster Verfolgung nachlassen*) in mu ponovno pomaga.¹⁸⁷ Sočasno z Miheličem je na ljubljanski nadškofijski ordinariat naslovil prošnjo wangenski župnik Josef Puntleitner – v župnijo je prišel šele konec januarja¹⁸⁸ –, ki je tridentinski ordinariat malo prej prosil, naj Miheliča izpraša v dušnem pastirstvu, da bi pri njem zasedel mesto duhovnega pomočnika. Vendar so mu z ordinariata odgovorili, da je Janez Mihelič sicer predložil več dokumentov s prošnjo, da bi smel spovedovati, ki pa niso zados-tovali, ampak mora pojasniti razlog svojega odhoda iz ljubljanske nadškofije. Ko ga dobijo, za izdajo dovoljenja ne bo več ovire. Župnik Puntleitner je zdaj prosil v Ljubljano, naj mu sporočijo zakoniti razlog Miheličevega odhoda, ki ga bo nato posredoval tridentinskemu ordinariatu.¹⁸⁹ V konceptu ohranjen kratek odgovor nadškofa Mihaela Brigida z datumom 22. marec 1792 pravi, da je po župnikovanju v Radečah in na Svibnem nabiral zdravje pri kapucinih, potem pa pod težo težav zapustil ljubljansko nadškofijo.¹⁹⁰

Vse kaže, da v Tridentu z odgovorom niso bili povsem zadovoljni, saj je 10. maja nadškofu Brigidu pisal še kanonik Simone Albano Zambaiti. Iz pisma izvemo, da Mihelič že nekaj časa pomaga wangenskemu župniku pri cerkvenih opravilih in da bi se zdaj želel zaposliti v dušnem pastirstvu. Za pridobitev potrebnih dovoljenj je predložil spričevala, posebej omenjenega župnika, ki je Miheliča pohvalil, ne toliko njegove nravi (*costumi*), ampak sposobnosti in vnemo za dobrobit duš. Kljub temu so v tridentinski škofiji želeli od Brigida dobiti njegov opis, da bi z gotovostjo vedeli, ali ga lahko zaposlijo kot dušnega pastirja.¹⁹¹

Odgovor iz Ljubljane z datumom 29. maj 1792, ki ga poznamo spet samo v kratkem konceptu, je bil očitno precej lakonski. Mihelič je dve leti opravljal službo župnika in dekana na Svibnem, ne da bi dajal povod za pritožbe. Zapustil jo je, ko

¹⁸⁰ O njem gl. op. 116.

¹⁸¹ O njegovem bivanju v Podšentjurju: Golec, *Slovenska posebnost*, str. 223.

¹⁸² https://de.wikipedia.org/wiki/Joseph_von_Spaur

¹⁸³ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 18, fasc. 37, Nadškofija 1789–1793, No. 60, 22. 8. 1791.

¹⁸⁴ Prav tam, No. 59, 20. 8. 1791.

¹⁸⁵ SLA/APB, STKB online, KB_Karneid_Cornedo, Registro dei battesimi 1747–1826, fol. 107/25. – V poročni matici Miheliča ne srečamo kot duhovnika poročevalca (prav tam, Registro del matrimoni 1747–1827, fol. 31–31), v mrliški pa v tem času niso vpisovali imen duhovnikov pokopavalcev (prav tam, registro delle morti 1749–1826, pag. 59–61).

¹⁸⁶ Župnija Wangen/Vanga je še danes inkorporirana nemškemu viteškemu redu (<https://de.wikipedia.org/wiki/>

Wangen_(Ritten).

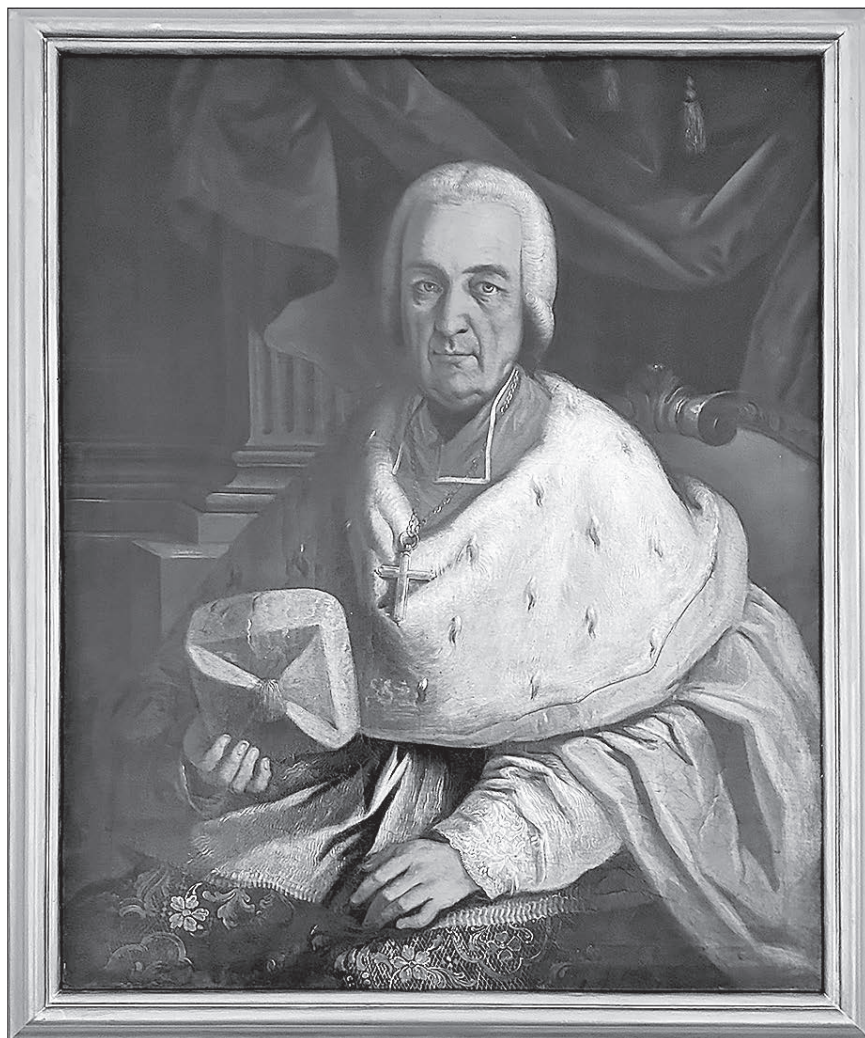
¹⁸⁷ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 18, fasc. 37, Nadškofija 1789–1793, No. 61, 16. 2. 1791.

¹⁸⁸ Puntleitner je v krstni matični knjigi prvič vpisan 26. januarja 1792 (SLA/APB, STKB online, KB_Wangen_Vanga, Registro dei battesimi 1744–1795, pag. 153).

¹⁸⁹ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL 3, šk. 18, fasc. 37, Nadškofija 1789–1793, No. 62, 16. 2. 1791.

¹⁹⁰ Prav tam, No. 63, 22. 3. 1792.

¹⁹¹ Prav tam, No. 65, 10. 5. 1792.

Briksenski škof Jožef grof Spaur (1718–1791) (wikipedia).

so se pokazala nedvoumna znamenja duševne zmedenosti. Nato je pobegnil v Briksen k zdaj že pokojnemu škofu, čigar zdravnik je zagotovil, da obstaja upanje v popolno ozdravitev.¹⁹²

Janeza Miheliča so v župniji Wangen nemara zaposlili še pred prispelim odgovorom iz Ljubljane. Ko je 26. februarja 1792 prvič krščeval, je v krstni matici (z župnikovo roko) naveden kot *supernumerarius*, naslednjič, 28. aprila, pa že kot duhovni pomočnik oziroma kaplan (*cooperator*). Odtlej je bil zelo pogost krščevalec, označen kot *cooperator (alda)* in *Hilfspriester*,¹⁹³ poročil pa je tudi tri zakonske pare.¹⁹⁴ V župniji Wangen je ostal več kot štiri leta, do pomladi 1796, in dobil medtem dva nova predstojnika.¹⁹⁵ Vendar se njegova

pričakovanja v novem okolju očitno niso izpolnila, pojavljala sta se domotožje in želja po vrnitvi v domovino. Tako je 25. marca 1793 nadškofu Brigidu poslal čustveno nabito pismo s prošnjo, naj ga ponovno sprejme v svojo nadškofijo. Konkretnih razlogov za takšno željo ni navajal, ampak je zgolj tožil nad jarmom svoje nadvse grenke usode in se skliceval na svetopisemske prilike.¹⁹⁶ Če nič drugega, vsebina pisma kaže na piščevo nestanovitnost in razpoloženska nihanja. Ni znano, kaj mu je njegov nekdanji ordinarij odgovoril, če mu je sploh, omenjeno Miheličevo pismo pa je njegovo zadnje znano osebno pisanje.

Vemo sicer še za eno pismo, a gre le za lapidaren regist v repertoriju nadškofijske pisarne za leto 1795. Notica brez datuma se v slovenskem prevodu glasi: »Mihelič N. prosi, da bi ga v tej škofiji 'začasno prenašali' (*einstweilen geduldet zu werden*) in da bi smel maševati, odločitev (*die*

¹⁹² Prav tam, No. 66, 29. 5. 1792.

¹⁹³ SLA/APB, STKB online, KB_Wangen_Vanga, Registro dei battesimi 1744–1795, pag. 153–164; Registro dei battesimi 1795–1847, pag. 1–6.

¹⁹⁴ Prav tam, Registro del matrimoni, pag. 57–58. – V mrliški knjigi v tem času ni imen duhovnikov pokopavalcev (prav tam, Registro delle morti 1723–1846).

¹⁹⁵ Puntleitnerja je, kot pričajo matične knjige, konec leta 1792 zamenjal župnik Johann Eunmoser (prav tam, Registro dei battesimi 1744–1795, pag. 156), tega pa v začetku

leta 1794 Josef Mayr (Registro del matrimoni, pag. 57). Ne Puntleitner ne Eunmoser nista umrla v Wangnu (prav tam, Registro delle morti 1723–1846, pag. 193, 194–195).

¹⁹⁶ NŠAL, NŠAL 3, ŠAL, šk. 16, fasc. 34, Dekanija Svibno 1789–1793, No. 151, 25. 3. 1793.

Äusserung) pa naj se mu pošlje v Lož.«¹⁹⁷ Žal v fasciklu, na katerega se repertorij sklicuje, danes ni mogoče najti dokumenta, ki bi zadevo natančneje osvetlil.¹⁹⁸ Tako tudi ni znano, ali je nadškof Brigido prošnji ugodil. Bolj ali manj gotovo je le to, da se je Mihelič za nekaj časa vrnil na Kranjsko in se omenjenega leta zadrževal v Ložu, prekone pri župniku Jakobu Neboisu v Starem trgu pri Ložu;¹⁹⁹ starotrška župnija se je namreč tedaj uradno še imenovala Lož.²⁰⁰ Drugih pričevanj o njegovem tamkajšnjem bivanju ni. V matičnih knjigah ni nikoli podpisan kot krščevalec, poročevalec ali pokopavalec.²⁰¹ Miheličeva prisotnost na Kranjskem je trajala le nekaj tednov ali mesecev in jo moramo postaviti v čas, ko v wangenski krstni matici ni nastopal kot krščevalec, tj. med 7. aprilom in 6. septembrom 1795.²⁰²

V župniji Wangen je ostal do pomladi 1796; 25. aprila je še zadnjič naveden kot krščevalec in tamkajšnji duhovni pomočnik oziroma kaplan (*cooperator alda*).²⁰³ Kam ga je vodila nadaljnja življenjska pot in kje se je končala, za zdaj ni znano. Prvi šematizem duhovnikov tridentinske škofije po njegovem odhodu iz Wangna je bil natisnjen leta 1803 in Janeza Miheliča ne pozna več.²⁰⁴ Samo ugibati je mogoče, ali je medtem umrl kot duhovnik v kateri drugi tamkajšnji župniji ali pa je odšel v drugo škofijo. To zagotovo ni bila škofija Briksen, ker ga v njenih šematizmih ni.²⁰⁵ Vsekakor tudi ni več služboval v ljubljanski nadškofiji,

saj njegovega imena ni v njenih tiskanih šematizmih.²⁰⁶ Morda je na Kranjskem še kdaj prebival ali umrl ali pa je za stalno ostal v tujini. Kot živ je torej izpričan štiri leta pozneje, kot smo mislili doslej. Po Kidriču je bila poslednja ohranjena vest o njem iz leta 1792, »ko je imel Pregljev beneficij pri ljubljanski stolnici.«²⁰⁷ V resnici je tedaj in še naslednje leto zgolj tekkel postopek v zvezi z njegovimi dolgovi do kapitlja iz naslova Pregljevega beneficija.²⁰⁸ Nikakor pa ne drži, da bi po odhodu s Svibnega kdaj kot beneficiat »menda« živel v Ljubljani, kot je previdno sklepal Kidrič²⁰⁹ in kar je za njim že kot gotovo dejstvo povzel A. Gspan.²¹⁰

Komaj je mogoče verjeti, da bi o Miheličevi nadaljnji usodi kaj več vedel tedaj že več let (od 1784) na Dunaju živeči Marko Pohlin, prej nasprotno. Čeprav je Pohlin svojo *Bibliotheca Carnioliae* dopolnjeval skoraj do smrti (1801),²¹¹ Miheliča

MICHELITSCH (Joan.) Carn. Kroppenfls
Parochus in Radzhah cecinit:

a) *Mila pesm*, *Katiro je on k'hvali teh Pregovorov pejl*. ext. in collectione elegantiorum Carniol. litterarum, feu *skuspravlanje* etc. Lab. typ. Eger. 1779. in 8. maj. b) *Kraynski Pregovori* (Adagia Carniolica) MS. in 4. jufti voluminis, fervat apud se, quae si in ordinem, feu systema redacta evulgaret, Carniolicae litteraturae non modicum praestaret beneficium.

Geslo o Janezu Miheliču v Pohlinovi Kranjski biblioteki (po: Pohlin, Bibliotheca Carnioliae – Faksimile, str. 380).

197 NŠAL, NŠAL 4, ŠAL 4, Repertoriji, šk. 108, repertorij 1794–1795, s. p., M.

198 Prav tam, šk. 74, fasc. 14.

199 Jakob Nebois je bil Jeseničan, posvečen v duhovnika leta 1762 (Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 259; Kebe, *Loška dolina*, str. 53). Umrl je 28. junija 1796 v Starem trgu, po mrliški matici star 58 let (NŠAL, ŽA Stari trg pri Ložu, Matične knjige, 1784–1804, pag. 119).

200 Kebe, *Loška dolina*, str. 34.

201 NŠAL, ŽA Stari trg pri Ložu, Matične knjige, R 1784–1804, P 1784–1804, M 1784–1804.

202 V vmesnem času so bili v Wangnu samo trije krsti, in sicer 25. maja ter 1. in 8. julija (SLA/APB, STKB online, KB_Wangen_Vanga, Registro dei battesimi 1795–1847, pag. 1–2).

203 SLA/APB, STKB online, KB_Wangen_Vanga, Registro dei battesimi 1795–1847, pag. 5. – Na naslednji strani (pag. 6) je Mihelič z župnikovo roko naveden kot krščevalec 5. aprila. Morda gre za napako in je bil mišljen 5. maj. Naslednji krst je sledil šele 8. julija.

204 *Catalogus cleri saecularis, et regularis*. – Po informaciji tridentskega škofijskega arhiva (Archivio Diocesano Tridentino) avtorju z dne 12. februarja 2024 ne obstajajo šematizmi za vmesni čas. Naslednji šematizem je šele iz leta 1826 in v njem ni Miheličevega imena.

205 Po informacijah briksenskega škofijskega arhiva (Diözesanarchiv Brixen) avtorju z dne 11. novembra 2024 in 24. februarja 2025 imena Janeza Miheliča ni v šematizmih škofije Briksen za leta 1797, 1800, 1803 in 1806, kakor tudi ne v arhivskih podatkovnih bazah (Archiv-Datenbanken).

206 *Catalogus cleri Archi-dioecensis Labacensis anno 1796; 1797; 1798; 1799; 1800; 1801; 1802; 1803; 1804; 1806; 1808; 1809*.

207 Kidrič, *Mihelič Janez*, str. 112. – Kidrič je ta podatek opiral samo na navedbo v registru deželne vlade (v takratnem državnem arhivu pri Narodnem muzeju) za leto 1792 o terjatvi dobrih 285 goldinarjev do nekdanjega svibenskega župnika Miheliča iz naslova Pregljevega beneficija (*wegen von dem Preglischen Beneficium*); sam spis je bil tedaj že škartiran (Kidrič, *Dobrovský*, str. 196, op. 91). Zadovoljil se je z ugotovitvijo škofijskega arhivarja F. Pokorna, kaj in kje je bil Pregljev beneficij, izpričan od leta 1717, in s spoznanjem, da Miheliča »ni v nobeni lj. župniji med umrlimi« (prav tam), po gradivu v ljubljanskem škofijskem arhivu pa ni posegel. F. Ilešič je že pred tem ugotavljal, da Miheličevega imena ni več v šematizmu duhovnikov ljubljanske nadškofije za leto 1793 (Ilešič, *Kompetenti*, str. 22).

208 NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 30. 5. 1790, 25. 8. 1792, 18. 9. 1792, 16. 3. 1793 in 10. 4. 1794.

209 Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 263.

210 Gspan, *Cvetnik*, str. 292–293.

211 Gl. op. 77.

v njej imenuje župnik v Radečah, kar ta ni bil že od leta 1788. Podatek, da Mihelič zbirko kranjskih pregovorov hrani pri sebi, se je zagotovo nanašal še na osemdeseta leta, potem pa Pohlin o zbirki in njenem avtorju ni več imel vesti.

France Kidrič je menil, da je bil Mihelič po vsej verjetnosti že mrtev, ko je Pohlinova *Bibliotheca Carnioliae* leta 1803 doživela natis,²¹² a tudi to ni gotovo. Sklepamo lahko le, da najbrž ni bil več živ leta 1809, ko se je začelo iskanje njegove zbirke pregovorov.²¹³ Tako je Miheličevo smrt mogoče z ustrezno mero previdnosti postaviti v časovni razpon med letoma 1796 in 1809, medtem ko je kraj smrti še vedno neznanka. Vemo le, kateri kraji to niso. Potrjeno ni umrl v župniji Lož,²¹⁴ kjer se je mudil leta 1795 in kamor bi se še lahko kdaj vrnil; prav tako ne na rodni Spodnji Dobravi,²¹⁵ v rodni župniji Mošnje²¹⁶ in v bližnji Kropi,²¹⁷ kjer je dal Žiga Zois leta 1809 zaman iskati njegovo pogrešano zbirko pregovorov, misleč, da je bil Mihelič povezan s tem krajem.²¹⁸ Njegova življenjska pot se tudi ni končala v dvorcu Podšentjur v Št. Juriju pod Kumom pri nečakinji Jeri Čop, njenem možu Jožefu in nečaku Andreju Stritihu,²¹⁹ kamor so leta 1791 in 1792 prišle njegove osebne stvari. Postavlja se vprašanje, ali je (lahko) uveljavljal pravico do stanu primerne vzdrževanja, ki mu jo je jamčil mizni naslov velesovskih podložnikov v Vogljah.²²⁰ V škofijskih repertorijih ni o tem nikakršnega zapisa,²²¹ njegova smrt pa ni vpisana ne v mrljskih maticah župnije Šenčur, pod katero so spadale Voglje,²²² ne v Velesovem.²²³ Prav tako jo zaman iščemo v mrljskih maticah ljubljanskih župnij.²²⁴ Verjetno je sicer, ne pa tudi rečeno, da

je bil Mihelič res že več let pokojni – tako Kidrič –, ko je Zois leta 1809 po Gorenjskem zaman poizvedoval za njim in iskal njegovo zbirko pregovorov.²²⁵ Z gotovostjo lahko zapišemo le, da je bil še živ 25. aprila 1796, ko mu je bilo nekaj manj kot 46 let in je zadnjič krščeval v Wangnu pri Boznu.

USODA MIHELIČEVE ZBIRKE PREGOVOROV

Na koncu se pomudimo še pri Miheličevi pogrešani rokopisni zbirki pregovorov *Kraynski Pregovori*. Poleg namigovanja v njegovi in Pohlinovi pesmi v *Pisanicah* (1779), da takšna zbirka že nastaja, je edino neposredno pričevanje o njej Pohlinovo geslo o Miheliču v njegovi literarni zgodovini Kranjske z naslovom *Bibliotheca Carnioliae*.²²⁶ Kot rečeno, Miheliča imenuje župnik v Radečah, kar je bil ta v letih 1781–1788, navaja pa dve njegovi deli: pesem v *Pisanicah* (1779) in zbirko pregovorov. O tej v slovenskem prevodu, narejenem po objavi Biblioteke Kranjske iz leta 1803, pravi: »*Kraynski Pregovori* (Kranjski pregovori).²²⁷ Rokopis v četverki pravičnega volumna [Mihelič] hrani pri sebi. Če bi jih urejene po vrsti ali sistemu objavil, bi kranjski književnosti izkazal nemajhno uslugo.«²²⁸

Na ta zapis je leta 1808, le malo po prihodu na študij na Dunaj, postal pozoren tedaj 28-letni Jernej Kopitar. Kot je 5. decembra med drugim sporočal v pismu svojemu mecenu Žigi Zoisu, je (nedavno) sklenil znanstvo z Jeseničanom, duhovnikom Frančiškom Herbicem, kustosom Terezijanske akademije, ki je bil dober znanec Marka Pohlina in je od tega dobil rokopis *Bibliotheca Carnioliae*. Nato je Herbičev predstojnik Josef Sartori rokopis zoper njegovo voljo objavil v katalogu Terezijanske biblioteke (1803).²²⁹ Kopitar je iz Herbičevega izvoda te redke objave zase in za Zoisa izpisal 21 zanimivih notic, med njimi tudi to, da ima radeški župnik Janez Mihelič rokopis *Krajnski pregovori*: »Pfarr. in Ratschach Joann. Michelitsch, hat in MS: Krainlki pregovori (adagia Carniol.).«²³⁰ Dva meseca zatem, 3. februarja 1809, je Zoisu poročal, da je, kot se zdi, Josefu Dobrovskemu zelo veliko do te zbirke in da bi bilo

212 Kidrič, Mihelič Janez, str. 113.

213 O iskanju: Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 412–413.

214 NŠAL, ŽA Stari trg pri Ložu, Matične knjige, M 1784–1804.

215 NŠAL, ŽA Dobrava, Matične knjige, M 1788–1812.

216 NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, M 1785–1856. – Da ni umrl v župniji Mošnje, je pisal že Kidrič (*Dobrovský*, str. 196, op. 91).

217 NŠAL, ŽA Kropa, Matične knjige, M 1771–1812.

218 Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 412.

219 NŠAL, ŽA Šentjurij–Podkum, M 1787–1798, M 1798–1812.

220 Gl. op. 52 in 53.

221 NŠAL 4, Škofijski arhiv Ljubljana IV, šk. 109, repertorij 1796–1798; šk. 110, repertorij 1799–1800; šk. 111, repertorij 1801–1802; šk. 112, repertorij 1803–1804.

222 NŠAL, ŽA Šenčur, Matične knjige, M 1784–1806, M 1807–1828.

223 NŠAL, ŽA Velesovo, matične knjige, M 1784–1822.

224 NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, Matične knjige, M 1771–1812; ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1779–1812; ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, M 1791–1802, M 1803–1825; ŽA Ljubljana–Sv. Jakob, Matične knjige, M 1785–1808, M 1808–1832; Ljubljana–Trnovo, Matične knjige, M 1785–1798, M 1798–1812. – O odsotnosti njegove smrti v ljubljanskih mrljskih ma-

ticah prim. tudi: Kidrič, *Dobrovský*, str. 196, op. 91.

225 Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 412.

226 O rokopisu in objavi gl. op. 77.

227 V izvirniku: Adagia Carniolica (Pohlin, *Bibliotheca Carnioliae* – Faksimile, str. 380).

228 Po: Vidmar, Kritični prevod, str. 516. Celotno latinsko besedilo gesla v objavi (1803) in primerjavo z rokopisnim izvirnikom (po Kopitarjevem prepisu) gl. v op. 236.

229 Kidrič, *Zoisova korespondenca*, str. 72–73; Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 468.

230 Prav tam, str. 76.

morda mogoče, če je Mihelič mrtev, izvedeti, kam je šel rokopis: »Nach der Bibl. des P. Marcus soll ein gewisser Pfarrer Mihélizh in Unterkrain eine Sammlung Krainischer Sprichwörter, woran dem Dobrowsky soviel zu liegen scheint, im Ms. haben. Falls er todt seyn sollte, so wäre vielleicht doch zu erfahren, wo das Ms. hingekommen.«²³¹ Zois je nato k besedi *Unterkrain* pripisal *Kropp*,²³² očitno zato, ker je imel napačen podatek, da je bil Janez Mihelič doma iz Kroke. Ta podatek mu je morda dal Valentin Vodnik.²³³ Vsekakor ga ni dobil šele od Kopitarja, ki ga je šele 16. marca 1809 prepisal iz rokopisnega izvirnika Pohlinove *Biblioteke* in mu ga istega dne posredoval v pismu.²³⁴ Že v konceptu odgovora Kopitarju, nastalem od 9. do 12. februarja, je Zois namreč zapisal, da je v zvezi z Miheličem pisal oziroma bo pisal v Kroppo: »item Sprichwörter des Pf. Mihelitsch nach Kropp schreiben.«²³⁵ 8. marca pa je Kopitarju sporočil, da tudi na Gorenjskem o »nekem župniku Miheliču« in njegovih pregovorih ne more odkriti najmanjšega sledu: »Auch in Oberkrain kann ich von einem Pf. Michelitsch, und seinen Sprichwörtern nicht die geringste Spur entdecken!«²³⁶ Tako je Kopitar 7. aprila pisal Dobrovskemu, da so ga kranjski pregovori župnika Miheliča v rokopisu stali že veliko neuspešnega iskanja, vendar ne bo odnehal (»*Pfarrer Michelitsch krainische Sprichwörter im Ms. haben mich schon manch' vergebliches Nachsuchen gekostet: werde jedoch nicht nachlassen etc.*«). Kidrič je sklenil, da Zois, tudi ko mu je Kopitar 16. marca poslal »točen prepis beležke o prvem zbiratelju slovenskih pregovorov«,²³⁷ na tej osnovi problema ni mogel rešiti ter

da poznejša ohranjena pisma med Kopitarjem in Zoisom o Miheliču ne govorijo več.²³⁸

Če smo natančni, se je utemeljitelj slavistike Josef Dobrovsky (1753–1829) prvotno pri Kopitarju zanimal le za to, ali imajo Kranjci »tiskano zbirko pregovorov«,²³⁹ in mu je šele Kopitar razkril, da bi po Pohlinovem pričevanju morala obstajati rokopisna zbirka Janeza Miheliča. Zoisovo poizvedovanje za Miheličem in njegovo zbirko v Kropi (in drugod po Gorenjskem?) najbrž ni obrodilo sadov že zato, ker Janez Mihelič sploh ni bil Kropar. Kidrič je o tem zapisal: »Ker pa je Mihelič iz Mošenj v Kropi po vsej verjetnosti le mimogrede živel, čeprav ga tudi Pohlin imenuje Kroparja, a je bil 1809 že več let med mrtvimi, Zoisovo iskanje ni imelo uspeha.«²⁴⁰

Zois iz Kroke najverjetneje ni dobil niti povratne informacije, da se je Mihelič rodil na Spodnji Dobravi in ne v župniji Kropa. Ne vemo, kaj bi opravil, če bi njegovi informatorji prišli v stik z Miheličevo tedaj na njegovem rodnem domu še živečo 71-letno sestro Elizabeto Stritih (1738–1813)²⁴¹ ali z njenim sinom Francem, takratnim gospodarjem.²⁴² Od dobavskih Stritihov bi težko izvedel, kje in kdaj približno je Janez Mihelič umrl. Za zbirko pregovorov pa bi ga na kmetiji pri Pecarju v najboljšem primeru napotili na svoje

Kopitarjeva negotovost, ali je prav prebral Miheličevo osebno ime: »(Joannes glaub' ich)«. Kopitarjev prepis v nadaljevanju soočamo s Sartorijevo objavo; neujemajoča mesta so podčrtana. Po Kopitarju (Kidrič, *Zoisova korespondenca 1808–1809*, str. 184): »Mihelzh (Joannes glaub' ich) Carn. Croppensis, parochus in Radzhah, scripsit a) Milo pefm, katero je on na hvalo pregovorov pejl, quae exstat in Pifanize lepeh umetnoft 1779. b) Krajnliki pregovori (Adagia Carniolica) in 4. justu voluminis, servat apud se, quae si publicaret, magnum adferret litteraturae Carn. emolumentum.« Po Sartorijevi objavi (Pohlin, *Bibliotheca Carniolicae – Faksimile*, str. 380): »MICHELITSCH (Joan.) Carn. Kroppenlis Parochus in Radzhah cecinit: a) Mila pesm, Katiro je on k' hvali teh Pregovorov pejl. Ext. in collectione elegantiorum Carn. litteraturum, seu *fkupfpravlanje* etc. lab. Typ. Eger. 1779. in 8. maj. B) Kraynski Pregovori (Adagia Carniolica) MS. in 4. juftu voluminis, servat apud se, quae fi in ordinem, seu fyftema redacta evulgaret, Carniolicae litteraturae non modicum praefetaret beneficium.«

231 Prav tam, str. 151.

232 Prav tam, str. 151, op. 49. Prim. Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 412.

233 Vodnik je Miheliča dobro poznal in tako tudi Pohlinovo Biteško pesem v prvem zvezku *Pisanic* (1779), ki Miheliča postavlja v gorenjsko žebljarsko okolje; objavljena je bila skupaj z Vodnikovo pesmijo, posvečeno Pohlinu ob odhodu na Dunaj (1775).

234 Kidrič, *Zoisova korespondenca*, str. 184.

235 Prav tam, str. 156.

236 Prav tam, str. 176.

237 16. marca 1809 je Kopitar Zoisu pisal, da mu je tega dne končno prišlo na misel odpreti Pohlinovo *Biblioteko Kranjske* v Dvorni biblioteki (*auf der Hofbibl. nachzuschlagen*) (Kidrič, *Zoisova korespondenca*, str. 184). Dejansko je imel rokopis v rokah v Terezijanski biblioteki, ne v Dvorni, kot je pomotoma zapisal. Sam je namreč 17. januarja 1809 Zoisu sporočal, da je rokopis v Terezijanski biblioteki (Prijatelj, Pohlinova »*Bibliotheca Carniolicae*«, str. 87). Tam ga je istega leta primerjal z objavo in dopolnjeval Janez Anton Zupančič, ne da bi delo dokončal (prav tam, str. 88–91). Iz Herbičevih besed Kopitarju je znano, da je v Sartorijevi objavi iz leta 1803 veliko napak: »der Abdruck sei voll Fehler« (prav tam, str. 88). Da je Kopitar v pismu Zoisu citiral rokopis, pričata odstopanje zapisa o Miheliču z onim v Sartorijevi objavi in

238 Kidrič, *Zgodovina slovenskega slovstva*, str. 412–413.

239 Prav tam, str. 412.

240 Prav tam.

241 O Elizabetinem rojstvu in družini gl. op. 22 in 26. Elizabetina Stritih je umrla 19. julija 1813 na Spodnji Dobravi 7; v mrliški matici je pomotoma imenovana Marija, stara 68 let (popravljen zapis) namesto 75 (NŠAL, ŽA Dobrava, Matične knjige, M 1812–1839, fol. 2).

242 Franc Stritih, prvi Elizabetin otrok, ki se je rodil že pri Pecarju na Spodnji Dobravi in bil krščen 3. oktobra 1774 v Mošnjah (NŠAL, ŽA Mošnje, Matične knjige, R 1771–1785, fol. 19), je umrl prav tam kot nekdanji gospodar, preužitkar, 28. marca 1861, star 87 let, po mrliški matici ni knjigi pa 91 (NŠAL, ŽA Dobrava, Matične knjige, M 1840–1895, fol. 29).

sorodstvo v dvorcu Podšentjur v Št. Juriju pod Kumom, kjer sta živelata Elizabetina hči in Janezova nečakinja Jera Čop (1770–1814), omožena z malim graščakom Jožefom Čopom (1764–1816), ter njen brat, Čopov upravitelj Andrej Stritih (1768–1812). Takšna sled bi lahko bila vroča in bi utegnila privedi do zelenega cilja. Spomnimo, da sta Čop in Stritih po Miheličevem odhodu s Kranjskega prevzela njegove osebne predmete. In če je bila zapuščina Janeza Miheliča leta 1809 še v Podšentjurju, bi v njej s precejšnjo verjetnostjo našli tudi iskani rokopisi.

Pravzaprav bi bil Zois na vroči sledi, če bi sledil Kopitarjevemu izpisu iz Pohlinove *Biblioteke Kranjske* v pismu s 5. decembra 1808, da je bil Mihelič župnik v Radečah.²⁴³ O njegovi nadaljnji poti bi se moral samo pisno pozanimati pri radeških duhovnikih, tako pa se je zanašal na zmoto, da je Mihelič izviral iz Kroke, in je za njim poizvedoval na Gorenjskem. V Radečah je namreč leta 1808 župnikoval Miheličev neposredni naslednik Frančišek Julij Pec (*Peetz*), ki je bil prej tam njegov kaplan in je kot radeški župnik umrl šele leta 1821.²⁴⁴ Še več, do svoje smrti leta 1810 je v Radečah kaplanoval tudi Marko Kolovič, domačin, tu kaplan že od leta 1782²⁴⁵ in leta 1790 v Zavrhu neposredna priča Miheličeve vročice. Pec in Kolovič sta dobro vedela, kaj se je dogajalo z Janezom Miheličem, in sta morala poznati njegove podšentjurske sorodnike – zakonca Čop in nečaka Andreja Stritiha –, h katerim bi zlahka napotila Zoisa, če bi se obrnil nanju. Na Svibnem se je duhovščina medtem (od leta 1790) sicer v celoti zamenjala,²⁴⁶ kar pa pri iskanju Miheličeve zapuščine ne bi bila ovira.

Tudi če omenjena radeška duhovnika Žige Zoisa ne bi opozorila na Miheličevo sorodstvo v Podšentjurju, bi znameniti baron do informacij o Miheliču zlahka prišel na drug, še lažji način. Gospodstvo Svibno in posest Zavrh, kjer je imelo gospodstvo sedež, sta bila namreč v lasti rodbine Zois, v tem času posest zblaznelega Avgušтина, nečaka barona Žige. Zakupnik gospodstva je bil Matija Žagar, ki smo ga v času Janeza Miheliča srečali v vlogi gosposčinskega upravitelja.²⁴⁷ Kot

smo videli, je Žagar natanko vedel, kaj se je zgodilo z Miheličevo zapuščino v svibenskem župnišču in ljubljanskem kapucinskem samostanu. V krajih pod Kumom torej 19 let po Miheličevem odhodu s Svibnega ni manjkalo zanesljivih informatorjev, le da njihovo vedenje očitno ni bilo izkoriščeno.

Možnosti, kaj bi se lahko z zbirko pregovorov Janeza Miheliča zgodilo, je sicer več. Kot smo videli, je ni v inventarju njegovih stvari, popisanih v začetku leta 1791 v svibenskem župnišču, kakor tudi ne na seznamu tistih predmetov, ki so jih prodali na dražbi, in na popisu onih, ki so mu jih pustili. Ker rokopisi za razliko od tiskanih knjig niso imeli nikakršne tržne vrednosti, je to povsem razumljivo. Poleg tega na Svibnem niso popisali niti Miheličevih knjig, čeprav je potrjeno, da so mu ostale. Ne nazadnje je tudi zbirka pregovorov, kot je zapisal Pohlin, imela obliko knjige, kar pomeni, da bi spadala mednje. Mihelič sam v ohranjenih pismih nikoli ni izrazil skrbí za usodo svojih pisanj. Nič tudi ne kaže, da bi jih v duševni zmedenosti uničil, če upoštevamo, da se je v pismu kapitlju 30. septembra 1790 skliceval na svoje spise (*Schriften*), ki jih je napisal »za splošni blagor in srečo ljudi«.²⁴⁸ Tedaj je bil na okrevanju pri ljubljanskih kapucinih, od koder je oktobra »v smrtni nevarnosti«²⁴⁹ pobegnil v Briksen. Postavlja se vprašanje, ali je spise vzel s seboj, ko je poleti s Svibnega odšel v Ljubljano in ko je od tam jeseni bežal. Vsekakor je moral imeti pri sebi v kapucinskem samostanu spričevala (atestate), saj je 14. novembra 1790 iz Briksna gvardijana pisno prosil, naj jih pošlje briksenskem škofu ali izroči odvetniku dr. Luckmannu.²⁴⁹ Ali je v Ljubljano poleg spričeval odnesel s seboj tudi druga pisanja, med njimi pesmi in zbirko pregovorov, je bilo odvisno od več dejavnikov, predvsem od tega, koliko so mu pomenila. Malo je verjetno, da nečak Andrej Stritih in nečakinjin soprog Jožef Čop po 24. juniju 1791, ko sta na Svibnem prevzemala Miheličeve osebne stvari, med njimi knjige, ne bi v Podšentjur odnesla vsega, kar je imel v svibenskem župnišču, saj je še bilo mogoče pričakovati njegovo vrnitev na Kranjsko. 26. aprila 1791 jima je Janez Mihelič s poslanim pooblastilom sam izročil v hrambo vse svoje stvari, ki so bile na Svibnem in drugje (sic!). Še več, kot smo videli, je Stritih v začetku leta 1792 prosil za dokument, na podlagi katerega bo dvignil tudi (sic!) stričevo obleko in druge stvari, ki so za njim ostale v kapu-

²⁴³ Kidrič, *Zoisova korespondenca*, str. 76.

²⁴⁴ Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 234. – Po Pokornu je bil radeški župnik Pec leta 1788 star 36 let (rojen torej okoli 1752) in posvečen leta 1778, doma pa iz Škofje Loke, vendar njegovega krsta ni ne v škofjeloski ne v starološki krstni matici, kjer sicer v tem času najdemo priimek Pec (NŠAL, ŽA Škofja Loka, Matične knjige, Ind R 1736–1789, fol. 100). Enak priimek je imel tudi radeški ranocelnik, pri katerem naj bi Hieronim Vechi hotel kupiti strup.

²⁴⁵ Gl. op. 130.

²⁴⁶ Prim. Pokorn, *Šematizem duhovnikov*, str. 233–234.

²⁴⁷ Golec, Svibno, str. 48. O sorodstvenem razmerju med

Zoisoma gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, str. 194–195, 252–255.

²⁴⁸ NŠAL, NŠAL 100, KAL, Spisi, fasc. 275/3, snopič 4, Mihelič Janez, zapuščinski spis, 30. 9. 1790.

²⁴⁹ Prav tam, 14. II. 1790.

cinskem samostanu v Ljubljani. Na podlagi tega lahko upravičeno sklepamo, da je celotna zapuščina Janeza Miheliča prišla v Podšentjur, tam pa jo je rodbina Čop izgubila oziroma uničila, kar se je zgodilo bodisi po njegovi smrti bodisi po skorajšnji smrti Andreja Stritih ter zakoncev Čop (med 1812 in 1816).²⁵⁰ Pri tem gre spomniti, da se pri hiši, ki je še danes v lasti Čopov (vse od leta 1748), ni ohranil noben dokument iz podšentjurskega graščinskega arhiva.²⁵¹

Malo je verjetno, da bi Mihelič svoje spise, med njimi *Kraynske Pregovore*, ob begu iz Ljubljane vzel s seboj, saj vemo, da je v Briksen prišel celo brez najnujnejših dokumentov, da bi z njimi izkazal svojo identiteto. Do svojih pisanj bi lahko prišel, ko se je leta 1795 ponovno mudil na Kranjskem, kjer je izpričan v Ložu, od tam pa bi šla z njim v južnotirolski Wangen in naslednje leto neznanokam. Upanje, da bo rokopis *Kraynski pregovori* nekoč nekje vendarle prišel na površje, še tli, a je zelo majhno. Glede na vedno lažjo dostopnost digitaliziranih matičnih knjig smemo imeti neprimerno več zaupanja v odkritje, kdaj in kje se je končala življenjska pot Janeza Miheliča, Pohlinovega »kranjskega Jasona« (kranjskega Apolona).

FINANCIRANJE

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 (Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti), ki ga iz javnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

NŠAL 1, ŠAL 1 – Škofijski arhiv 1

NŠAL 2, ŠAL 2 – Škofijski arhiv 2

NŠAL 3, ŠAL 3 – Škofijski arhiv 3

NŠAL 4, ŠAL 4 – Škofijski arhiv 4

NŠAL 10, ŠAL Ž – Škofijski arhiv župnije

NŠAL 99, ŠAL razno – Škofijski arhiv razno

NŠAL 572, Zapuščina Franc Pokorn

NŠAL 580, Zapuščina Viktor Kragl

ŽA – Župnijski arhivi: Dobovec, Dobrava, Kranj–Šmartin, Kropa, Ljubljana–Sv. Nikolaj, Ljubljana–Sv. Peter, Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Ljubljana–Sv. Jakob, Ljubljana–Trnovo, Ljubno, Mošnje,

Podbrezje, Radeče, Svibno, Šenčur, Šentjurij–Podkum, Škofja Loka, Šmartno pri Litiji, Velesovo.

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor

Župnija Rogatec

Župnija Sv. Florijan ob Boču

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek

AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko

AS 1073, Zbirka rokopisov

SLA/APB – Südtiroler Landearchiv, Archivio provinciale di Bolzano

STKB online – Südtiroler Kirchenbücher online:

KB_Karneid_Cornedo

KB_Wangen_Vanga

OBJAVLJENI VIRI

Andritsch, Johann: *Die Matrikeln der Universität Graz. Band 4. 1711–1765*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Universitätsbuchdruckerei und Universitätsverlag, 2002.

Catalogus cleri Archi-dioecensis Labacensis anno 1793; 1794; 1795; 1796; 1797; 1798; 1799; 1800; 1801; 1802; 1803; 1804; 1806; 1808; 1809.

Catalogus cleri saecularis, et regularis Diocesis Tridentinae: Anno 1803. Tridenti [Trient/Trento]: Typis Joannis Baptistae Monauni, 1803.

Gorenjske družine v 18. stoletju (ur. Lovro Šturm). Celje: Društvo Mohorjeva družba; Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana: Inštitut Karantanija: Slovenska matica, Ljubljana 2016.

Kidrič, France: *Zoisova korespondenca 1808–1809*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti, 1939 (Korespondence pomembnih Slovencev 1).

Ljubljanske družine v 18. stoletju (ur. Lovro Šturm). Celje: Društvo Mohorjeva družba; Celjska Mohorjeva družba; Ljubljana: Inštitut Karantanija: Slovenska matica, 2018.

Ljubljanski klasiki 1563–1965 (ur. Živka Črnivec). Ljubljana: Maturanti Klasične gimnazije (1941–1958), 1999.

Mlinarič, Jože: Seznam imen iz latinske kronike. *Ruška kronika* (ur. Josip Teržan). Ruše: Krajevna skupnost, 1985, str. 133–247.

Ožinger, Anton: *Vizitacijski zapisniki savinjskega arhidia-konata goriške nadškofije 1751–1773*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za zgodovino Cerkev Teološke fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991 (Vizitacijski zapisniki goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsja 1752–1774, zvezek 2).

Pisanice od lepeh umetnost (ur. Jože Koruza). Ljubljana: Mladinska knjiga 1977 (Monumenta litterarum Slovenicarum, 14).

²⁵⁰ Andrej Stritih je umrl 11. januarja 1812, Jera Čop, rojena Stritih, 2. marca 1814, njen soprog, graščak Jožef Čop, pa 18. maja 1816 (Golec, *Slovenska posebnost*, str. 223, 231–232).

²⁵¹ O arhivu: Golec, *Slovenska posebnost*, str. 38. – V šentjurijskem župnijskem arhivu se je ohranil samo gostilniški protokol dvorca Podšentjur z začetka 19. stoletja, ki je tja prišel leta 1891 (prav tam).

- Pohlin, Marko: *Bibliotheca Carnioliae – Faksimile*. V: Pohlin, Marko: *Kraynska grammatika; Bibliotheca Carnioliae. Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003, str. 319–432.
- Pokorn, Frančišek: *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*. Ljubljana: Knezo-škofijski ordinariat ljubljanski, 1908.
- Schematismus für das Herzogthum Krain 1795 mit verschiedenen nützlichen Nachrichten geographischen und statistischen Inhalts*. Laibach: Ignaz Merk, [1795].
- Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. Opisi, 2. zvezek* (ur. Vincenc Rajšp). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Arhiv Republike Slovenije, 1996.
- Vidmar, Luka: Kritični prevod Biblioteke Kranjske. V: Pohlin, Marko: *Kraynska grammatika; Bibliotheca Carnioliae. Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003, str. 433–584.
- Visočnik, Julijana: *Škofijski arhiv Ljubljana: inventar fonda ŠAL I: fasc. 1–51*. Ljubljana: Nadškofija. Arhiv, 2012 (Priročnik 4).
- Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola goriške nadškofije 1750–1824. I. del: 1750–1764*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2010 (Viri, 31).
- Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola goriške nadškofije 1750–1824. 2. del: 1765–1824*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2012 (Viri, 34).
- Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. I. del: 1711–1756*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2013 (Viri, 36).
- Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. 2. del: 1761–1824*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2016 (Viri, 39).
- Volčjak, Jure: *Vizitacijski zapisniki kranjskih arhidiakonov goriške nadškofije 1761–1771*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2023 (Vizitacijski zapisniki goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa 1752–1774; zv. 6).
- Golec, Boris: Terezijansko ljudsko štetje leta 1754 kot vir za ljubljansko šolstvo. *Šolska kronika* 32, 2023, št. 1–2, str. 7–25.
- Gspan, Alfonz: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja. I. knjiga* (pregledal in dopolnil Anton Slodnjak). Ljubljana: Slovenska matica, 1978.
- Höfler, Janez: *Gradivo za historično topografijo predjožinskih župnij na Slovenskem: Kranjska*. Ljubljana: Viharnik, 2015.
- Ilešič, Fran: Kompetenti za mesto novomeškega prošta leta 1789. in 1790. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 14, 1904, št. 1–2, str. 8–25.
- Kebe, Janez: *Loška dolina z Babnim Poljem. Zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje*. Ljubljana: Družina, 1996.
- Kidrič, France: Brigido Mihael. *Slovenski biografski leksikon. Prva knjiga. Abraham–Lužar*. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932, str. 60. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi149921/>
- Kidrič, France: Dev Feliks. *Slovenski biografski leksikon. Prva knjiga. Abraham–Lužar*. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932, str. 130–131. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi172059/>
- Kidrič, France: Dobrovský in slovenski preporek njegove dobe. Ljubljana: Znanstveno društvo v Ljubljani, 1930 (Razprave znanstvenega društva v Ljubljani 7, Historični odsek 1).
- Kidrič, France: Herberstein, Karel Janez. *Slovenski biografski leksikon. Prva knjiga. Abraham–Lužar*. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1925–1932, str. 303–313. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi227919/>
- Kidrič, France: Mihelič Janez. *Slovenski biografski leksikon. Druga knjiga. Maas–Qualle*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1933–1952, str. 112–113. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi365368/>
- Kidrič, France: *Zgodovina slovenskega slovstva. Od začetkov do marčne revolucije. Razvoj, obseg in cena pismenstva in literature*. Ljubljana: Slovenska matica, 1929.
- Kopriva, Silvester: *Ljubljana skozi čas. Ob latinskih in slovenskih napisih in zapisih*. Ljubljana: Borec, 1989.
- Koruza, Jože: Spremnna beseda. *Pisanice od lepeh umetnost* (ur. Jože Koruza). Ljubljana: Mladinska knjiga 1977 (Monumenta litterarum Slovenicarum, 14).
- Koruza, Jože: *Značaj pesniškega zbornika »Pisanice od lepeh umetnost«*. Maribor: Obzorja, 1993.
- Krajevni leksikon Dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine*. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937.
- Krajevni leksikon Slovenije. I. knjiga. Zahodni del Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968.

LITERATURA

- Dodič, Milan: Absolventi novomeške gimnazije 1746–1971. *225 let novomeške gimnazije* (ur. Jože Sever). Novo mesto: Gimnazija, 1971, str. 397–476.
- Faganel, Jože in Vidmar, Luka: Redakcijsko poročilo. V: Pohlin, Marko: *Kraynska grammatika; Bibliotheca Carnioliae. Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003, str. 639–650.
- Golec, Boris: *Slovenska posebnost – dvorec Podšentjur v Podkumu. Od nenavadnega nastanka do desetih rodov rodbine Čop*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2020 (Thesaurus memoriae, Dissertationes, 14). DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610504733>
- Golec, Boris: Svibno – fenomen propadlega trga. *Kronika* 73, 2025, št. 1, str. 33–60. DOI: <https://doi.org/10.56420/Kronika.73.1.03>

- Legiša, Lino: *Pisanice 1779–1782. Die Gedichtsammlungen Pisanice 1779–1782*. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede, 1977 (Dela 34).
- Orožen, Ignaz: *Das Dekanat Rohitsch: mit den Hauptpfarren Hl. Kreuz bei Sauerbrunn und St. Bartholomäus, dann mit den Pfarren St. Maria in Kostreiniz, St. Hemma, St. Peter im Bärenthale, St. Florian am Boč, St. Rochus an der Sotel, St. Michael in Schiltern und St. Anton in Stoperzen*. Marburg: Selbstverlag, 1889 (Das Bisthum und die Diözese Lavant. VII. Theil).
- Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem. 18. stoletje. I. del*. Ljubljana: Viharnik, 2013.
- Prijatelj, Ivan: Pohlinova »Bibliotheca Carnioliae« v rokopisu licejske knjižnice. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 15, 1905, št. 3–4, str. 84–91.
- Slovenski zgodovinski atlas* (ur. Drago Bajt, Marko Vidic). Ljubljana: Nova revija, 2011.
- Stanonik, Marija: Pregovor. *Enciklopedija Slovenije*. 9. zvezek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995, str. 275–276.

SPLETNE STRANI

Wikipedija:

- [https://de.wikipedia.org/wiki/Wangen_\(Ritten\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Wangen_(Ritten))
https://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Miheli%C4%8D
https://de.wikipedia.org/wiki/Joseph_von_Spaur

SUMMARY

The Fate of the Co-Author of *Pisanice* Janez Mihelič and of the First Independent Collection of Slovenian Proverbs

While still a seminarian in Ljubljana, the priest Janez Mihelič (* 1750, Spodnja Dobrava near Kropa, † not before 1796, place unknown) was a member of the revivalist circle of the grammarian Marko Pohlin (1735–1801) and later co-author of the first Slovenian poetry almanac *Pisanice od lepeh umetnost* (Belletristic Writings; Ljubljana, 1779). In his Slovenian poem, published therein and the only one that literary historians describe as an elegy on proverbs and a literary epistle to Marko Pohlin, he made an indirect reference to his collection of Slovenian proverbs. In response, Pohlin published a poem in the same almanac and returned the praise to Mihelič with a panegyric, dubbing him "Carniolan Apollo", among other distinctions. In his literary-historical work *Bibliotheca Carniolae* (published posthumously in Vienna in 1803), Pohlin later confirmed that Mihelič had indeed compiled a collection of Slovenian proverbs, titled *Kraynski pregovori*, and kept it with him. He referred to Mihelič as the parish priest in Radeče, even though he had not held this position since 1788. The mention of the manuscript collection of pro-

verbs in Pohlin's publication first caught the attention of the Slovenian grammarian Jernej Kopitar (1780–1844), and it was also of great interest to the founder of Slavic studies, the Czech scholar Josef Dobrovský (1753–1829). The search for Mihelič's manuscript that Žiga Zois initiated in 1809 in Mihelič's native village in Upper Carniola at Dobrovský's request and on Kopitar's intervention bore no fruit, and the first independent collection of Slovenian proverbs is considered lost.

Just as the fate of the collection remains unknown, no research has been done on the life of Janez Mihelič after he ceased to serve as the parish priest and dean of Svibno near Radeče in 1790. The first part of the article focuses on the lesser-known questions regarding his life until 1790, particularly his social background, kinship (which comprised more than simple peasant farmers, given that two of his brothers were also priests), and education. The second and central part of the article offers a detailed discussion of his last documented years, when his worsening mental health caused him to leave his positions as the parish priest and dean of Svibno and move abroad. This detail has previously been unknown to literary historians. The third and last part of the article addresses the question of what fate may have befallen his missing collection of proverbs.

Many documents on the actions taken by Janez Mihelič and events surrounding him in partly beyond the fated 1790 have been preserved in Ljubljana's cathedral chapter as well as archdiocesan archives, including quite a few of his own writings. The first signs of his declining mental state probably appeared early on and escalated in February 1790, when he officially accused his chaplain of having poisoned him for some time. The investigation discredited Mihelič's allegations, and he was removed from his offices as parish priest and dean. In July that same year, Michael Brigido, Archbishop of Ljubljana, arranged for him to recover at the Capuchin monastery in Ljubljana. In October, Mihelič, believing that he was in mortal danger, fled from the monastery to Brixen (It. Bressanone) in South Tyrol, where he received help from the local bishop. With proper care, Mihelič's health improved, and no later than between 1792 and 1796, he already resumed his pastoral service as chaplain in two South Tyrolian parishes under the Diocese of Trient (It. Trento). Meanwhile, after his request to be released from the Ljubljana archdiocese was granted, in 1793, he unsuccessfully petitioned Archbishop Brigido to be admitted back into its fold. In 1795, Mihelič briefly returned to Carniola, and in April 1796, after he left the South Tyrolian parish of Wangen (It. Vanga), every trace of him was lost. What is certain is that in 1803 he no longer served in the Diocese of Trient. Most of Mihelič's movable property in Svibno was already auctioned off in 1791 to compensate for his debt, and a small portion, including books, was taken into the possession of his nephew Andrej Stritih and his niece's husband Jožef Čop. The latter owned a small manorial estate Podšentjur not

far away from Svibno, whereas Stritih served as Čop's administrator. This makes it quite likely that the collection of proverbs was also transferred to the Čop's manor Podšen-

tjur and subsequently lost there at an undetermined time. There is no doubt that, in 1809, Žiga Zois was not looking in the right place, trying to locate it in Upper Carniola.

